

PRITARTA
Vilniaus miesto savivaldybės
administracijos direktoriaus
2017 m. rugpjūčio 28 d.
įsakymu Nr. 30-2109

PATVIRTINTA
Vilniaus lopšelio-darželio
„Švelnukas“ direktoriaus
2017 m. rugsėjo 7 d.
įsakymu Nr. V - 51

Ikimokyklinio ugdymo programa

Švelnukų šalis

Vilnius

TURINYS

1. BENDROSIOS NUOSTATOS	3
1.1. Bendra informacija apie ugdymo įstaigą	3
1.2. Įstaigos savitumas	3
1.3. Požiūris į vaiką ir ugdymą(si)	5
1.4. Dermė su Priešmokyklinio ugdymo bendrąja programa (2014)	6
1.5. Vaikų poreikiai	7
1.6. Pedagogų pasirengimas	7
1.7. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai	8
2. UGDYMO(SI) PRINCIPAI L./D. „ŠVELNUKAS“	9
3. UGDYMO(SI) TIKSLAS	10
4. UGDYMO(SI) UŽDAVINIAI	10
5. UGDYMO(SI) METODAI IR PRIEMONĖS	11
6. UGDYMO(SI) TURINIO SUDARYMO ESMINĖS NUOSTATOS	11
7. UGDYMO TURINYS	13
7.1. Vaiko individualių galių plėtotė	13
7.1.1 Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	13
7.1.2 Fizinis aktyvumas	17
7.1.3. Emocijų suvokimas ir raiška	21
7.1.4. Savireguliacija ir savikontrolė	24
7.1.5. Savivoka ir savigarba	29
7.1.6 Sakytinė kalba	32
7.1.7. Rašytinė kalba	39
7.1.8. Iniciatyvumas ir atkaklumas	44
7.1.9. Kūrybiškumas	48
7.2. Vaiko santykių su kitais plėtotė	54
7.2.1 Santykiai su suaugusiais	54
7.2.2. Santykiai su bendraamžiais	59
7.2.3 Aplinkos pažinimas	62
7.2.4 Meninė raiška	64
7.2.5. Estetinis suvokimas	78
7.3. Mokėjimas mokytis	86
7.3.1. Aplinkos pažinimas	86
7.3.2. Skaičiavimas ir matavimas	90
7.3.3. Tyrinėjimas	97
7.3.4. Problemų sprendimas	101
7.3.5. Mokėjimas mokytis	104
8. UGDYMO PASIEKIMAI, JŲ VERTINIMAS	109
8.1. Vertinimo paskirtis	109
8.2. Vaiko pasiekimų vertinimo procesas	109
8.3. Duomenų apie vaiko pasiekimus fiksavimas ir kaupimas	109
NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	110

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

Ikimokyklinio ugdymo programa „Švelnukų šalis“ (toliau – Programa) atnaujinama atsižvelgiant į pokyčius šalies socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime. Vertybinių nuostatų kaita įpareigoja švietimo bendruomenę derinti ikimokyklinio ugdymo tikslus, uždavinius su vaikų, šeimų, įstaigos bendruomenės ir valstybės poreikiais.

Programa atnaujinta vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014), Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis (2015), Metodinėmis rekomendacijomis ikimokyklinio ugdymo programai rengti (2005). Programa – orientyras pedagogui kryptingai organizuojant ugdomąją veiklą, kuriant kokybiško ugdymo(si) sąlygas, individualizuojant ir diferencijuojant ugdymo(si) turinį. Sudarant Programą atsižvelgta į vaikų poreikius, tėvų (globėjų) lūkesčius, įstaigos bendruomenės siūlymus, įstaigos ir regiono savitumą. Vaiko ugdymo sėkmė priklauso nuo to, kiek ugdymo turinys patrauklus vaikui, atliepia vaikų kultūrą ir skatina vaiką būti aktyviu ugdymo proceso dalyviu.

Programa skirta vaikų nuo 1,5 iki 6 metų ugdytojams: ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams, specialiesiems pedagogams, tėvams (globėjams) ir socialiniams partneriams.

Ikimokyklinio ugdymo programos turinys peržiūrimas kas 2-3 metai ir esant poreikiui koreguojamas, derinant su strateginiuose dokumentuose švietimui keliamais tikslais ir uždaviniais, atsižvelgiant į nuolat kintančios įstaigos bendruomenės (vaiko ir šeimos, pedagogų) poreikius.

1.1. Bendra informacija apie ugdymo įstaigą

- **Švietimo teikėjo pavadinimas** – Vilniaus lopšelis – darželis „Švelnukas“;
- **Teisinė forma** — juridinis asmuo, pelno nesiekianti, Vilniaus miesto savivaldybės įstaiga;
- **Grupė** - neformaliojo švietimo mokykla;
- **Pagrindinės veiklos rūšys** — ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas;
- **Adresas** — Giedraičių g. 60, LT – 08210 Vilnius;
- **Elektroninis paštas** — rastine@svelnukas.vilnius.lm.lt
- **Internetinė svetainė** – www.svelnukas.vilnius.lm.lt
- **Telefonas** — (8 5) 276 6342

1.2. Įstaigos savitumas

Lopšelis– darželis „Švelnukas“ įsikūręs Šnipiškių seniūnijoje. Šnipiškių savitumas – Skanseno (*Skansenas – muziejus po atviru dangum*) teritorija, tai miesto centre esanti medinių mažaaukščių namų gyvenvietė, kurioje yra istorinę vertę turinčių namų. Šalia darželio VU Odontologijos poliklinika, Žalgirio klinika, Muzikos ir teatro akademijos studentų bendrabutis, todėl vaikai dažnai girdi kaip studentai mokosi dainuoti, groti, mato į ligoninę atskubančią greitąją pagalbą. Netoli darželio yra Šv. Kristoforo progimnazija, Šiaurės licėjus. Tai mūsų bendradarbiavimo partneriai. Nuolat dalyvaujame mikrorajono, LVJC, ikimokyklinių įstaigų metodinio būrelio „Aidas“ veikloje, Vilniaus mieste organizuojamuose renginiuose. Darželis turi savitą kultūrą, atributiką, įstaigos vertybes pristatančią meninę inscenizaciją „Pasaka apie šiltus Švelnukus“.

Darželio veiklos kryptys

Sveikatos saugojimas ir stiprinimas

Ypatingas dėmesys skiriamas sveikatos stiprinimui, fiziniam aktyvumui, sveikos gyvensenos ugdymui. Įgyvendiname sveikatingumo projektus: „Atsargus – saugus ir sveikas“, „Noriu augti sveikas“, „Sveikatos ABC“, „Valgyk teisingai ir valyk dantukus su fluoru“, dalyvaujame Sveiko miesto biuro inicijuotuose projektuose „Vitaminizuotas“, „Bakterijų tramdytojai“, bendradarbiaujame su VU Odontologijos institutu, organizuojame sportines pramogas „Sportuok ir būsi sveikas“.

Įgyvendinama tarptautinė programa „Zipio draugai“, emocinio intelekto ugdymo programa „Kimočiai“. Vaikų turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymosi turinys formuojamas pritaikant Programos turinį ir atsižvelgiant į vaiko specialiuosius ugdymo(si) poreikius, VPPT rekomendacijas bei tėvų lūkesčius.

Meninis ugdymas ir kūrybiškumo skatinimas

Inicijuojami kūrybiniai projektai, palaikomas vaikų savarankiškas – kūrybinis žaidimas, organizuojamos vaikų darbų parodos. Vaidmeniniai žaidimai, teatras kasdieninėje veikloje. Projektai, pramogos, kai vaikai vaidina draugams, tėvams, bendruomenei („Vadiname draugams“, „Mes Švelnuko vaikai“), dalyvauja miesto renginiuose („Rasos lašelis“, „Šermukšnės šakelė“, LVJC renginys „Pabiručių fiesta“ ir kt.). Rengiami susitikimai su žymiais žmonėmis, menininkais. Vykstame į teatrą, muziejus, kur vaikai dalyvauja edukacinėje veikloje.

Darnus vystymasis. Ekologinė kultūra, aplinkosauga

Aplinkos pažinimas, socializacija - vienos svarbiausių ugdymo sričių. Darželio teritorijoje kuriama informatyvi, estetiška aplinka, suteikianti galimybę stebėti, pažinti, tyrinėti, saugoti ir rūpintis. Vykdomi teminiai projektai, kurių metu formuojame vaikų suvokimą apie gamtos reiškinius, gamtoje vykstančius procesus („Švari, sveika aplinka - saugus ir sveikas vaikas“, „Aš mažasis aplinkosaugininkas“ ir kt.). Visa bendruomenė įsijungia į projektą „Mes rūšiuojam“, „Darni mokykla“, „Žalioji palangė“ įgyvendinimą.

Tautos kultūros puoselėjimas. Patriotiškumas

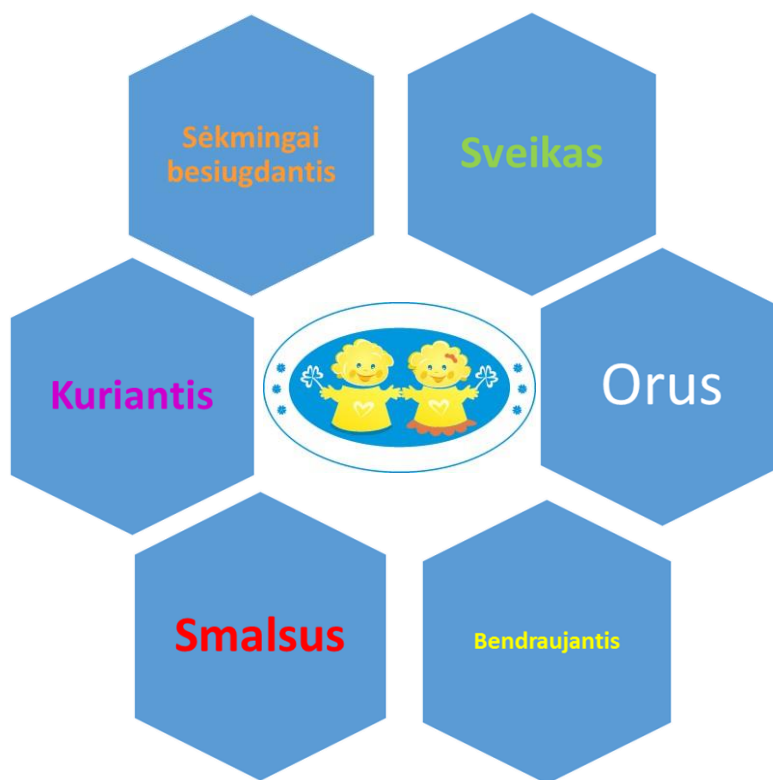
Svarbi bendruomenės vertybė - pilietiškumo ugdymas, tautinių tradicijų ir papročių puoselėjimas. Inicijuojame ir organizuojame įvairius renginius, dalyvaujame miesto šventėse. Tradiciniai renginiai: Skaitovų konkursas „Kur prasideda tėvynė“, bendruomenės šventė „Lietuva, dainuoju Tau!“, folkloro festivalis „Lietuvos pilių savitumas“, pramogos Užgavėnės - och!“, „Tų margučių gražumėlis“, paroda „Mano trispalvė“, pilietinėje akcija „Atmintis gyva, nes liudija“. Išvykos į Kernavę, Antakalnio kapines, Europos namus, Vėliavos iškėlimo šventę sausio pirmąją.

Vidaus patalpų ir
lauko erdvių
atnaujinimas

Šiuolaikiškų edukacinių aplinkų kūrimas. Darželyje siekiama nuolatinio ugdymo erdvių atnaujinimo ir modernizavimo. 2010 m. įgyvendintas ES projektas „Vilniaus lopšelio-darželio „Švelnukas“ erdvių renovavimas ir grupių įrangos modernizavimas“, teritorija aptverta aukšta tvora, atnaujintos vaikų žaidimų aikštelės, sudarytos galimybės ugdymo procese naudoti informacines technologijas. Ugdymo procese naudojame „Saulytučiai“, skaitmeninių priemonių komplektas „Šviesa“ 5–7 m. vaikams, UAB. „Alma litera sprendimai“, mokomosios programėlės vaikams svetainėje www.ziburelis.lt ir kt.

1.3. Požiūris į vaiką ir ugdymą(si)

Ugdydami vaiką pagal ikimokyklinio ugdymo programą, siekiame, kad jis augtų (1 pav.):

1 pav. Ugdymo siekiai

Šiuolaikiniai vaikai vadinami – „interneto amžiaus“, Z kartos vaikais. Jie auga su kompiuteriais, internetu, interaktyviomis lentomis, mobiliaisiais telefonais, fotoaparatais, elektroniniais žaislais, pasitiki savimi, aktyvūs, judrūs, nori įdomios informacijos, patys jos ieško.

Sparčiai besivystančios technologijos, kurios keičia visuomenės gyvenimą ir poreikius verčia permąstyti požiūrį į vaiką ir jo ugdymąsi.

Atsižvelgiant į ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi ypatumus ir poreikius lopšelio – darželio „Švelnukas“ ugdymo(si) programa remiasi humanistine, fenomenologine ir progresyvistine ugdymosi filosofija:

- vaiko saviraiškos ir savirealizacijos galimybių svarba, pagalba vaikui, jo asmenybei;
- ugdytinio gebėjimas spręsti problemas, kritiškai mąstyti pabrėžiant ugdytinio individualias skirtybes, rengiant ir įgyvendinant kūrybinius projektus, naudojant aktyviuosius ugdymo metodus ir būdus.

Mums artimos teoretikų F. Frebelio, L. Vygotskio pedagoginės idėjos (žaidimas – pagrindinis ugdymo metodas), O. Dekroli (gamtos ir natūralios aplinkos įtaka vaiko ugdymui). Tik sąveikaudami, bendraudami turime galimybę suformuoti „sveiką“ asmenybę — tokią, kuri tvarko aplinką, kuriai būdinga darni veikla, sugebėjimas tiksliai suvokti pasaulį bei save (O. Eriksono filosofija; N.L. Gage, DC. Berliner „Pedagoginė psichologija“ p. 116). Pasirinktų filosofijos krypčių, teoretikų pedagoginės idėjos padeda sudaryti kuo palankesnes sąlygas vaikui atsiskleisti, tobulėti, skatina bendrauti, bendradarbiauti.

Ugdymo turinys skatins ugdytinį ir ugdytoją draugiškai bendradarbiauti, bus sudarytos puikios sąlygos mažam vaikui atsiskleisti, atsižvelgiant į jo poreikius, interesus, galimybes ir šeimos lūkesčius. Ugdymo procese didelis dėmesys skiriamas vaiko individualumui, saviraiškos puoselėjimui. Dalyvavimas vietiniuose, respublikiniuose projektuose, konkursuose, parodose, Vilniaus miesto ikimokyklinių įstaigų metodinių būrelių renginiuose, atskleis mūsų įstaigos savitumą, pedagogų profesionalumą, išryškins ugdytinių gebėjimus ir talentą.

Mums svarbu vertinti vaiko gyvenimą „čia ir dabar“, ugdyti laisvą, savarankišką, atsakingą, kūrybingą asmenybę, sukurti tam palankias sąlygas.

Tikimės, kad pasirinktos filosofinės idėjos suteiks mūsų ugdomam vaikui galimybę įgyti reikiamą socialinę patirtį, kūrybiškos asmenybės, gebančios sėkmingai adaptuotis kitoje socialinėje aplinkoje (mokykloje) pradmenis. Mūsų ugdytiniai išmoks gerbti ir mylėti save, visus šalia esančius žmones, bei savo Tėvynę.

Pedagogai saugos ir puoselės vaiko savigarbą, užtikrins jo sėkmingą socializaciją, kūrybinių galių, intelekto plėtotę. Programa orientuota į vaikų pasiekimų, kurių prireiks gyvenant sparčiai kintančiame šiuolaikiniame pasaulyje, ugdymą.

1.4 Dermė su Priešmokyklinio ugdymo bendrąja programa (2014)

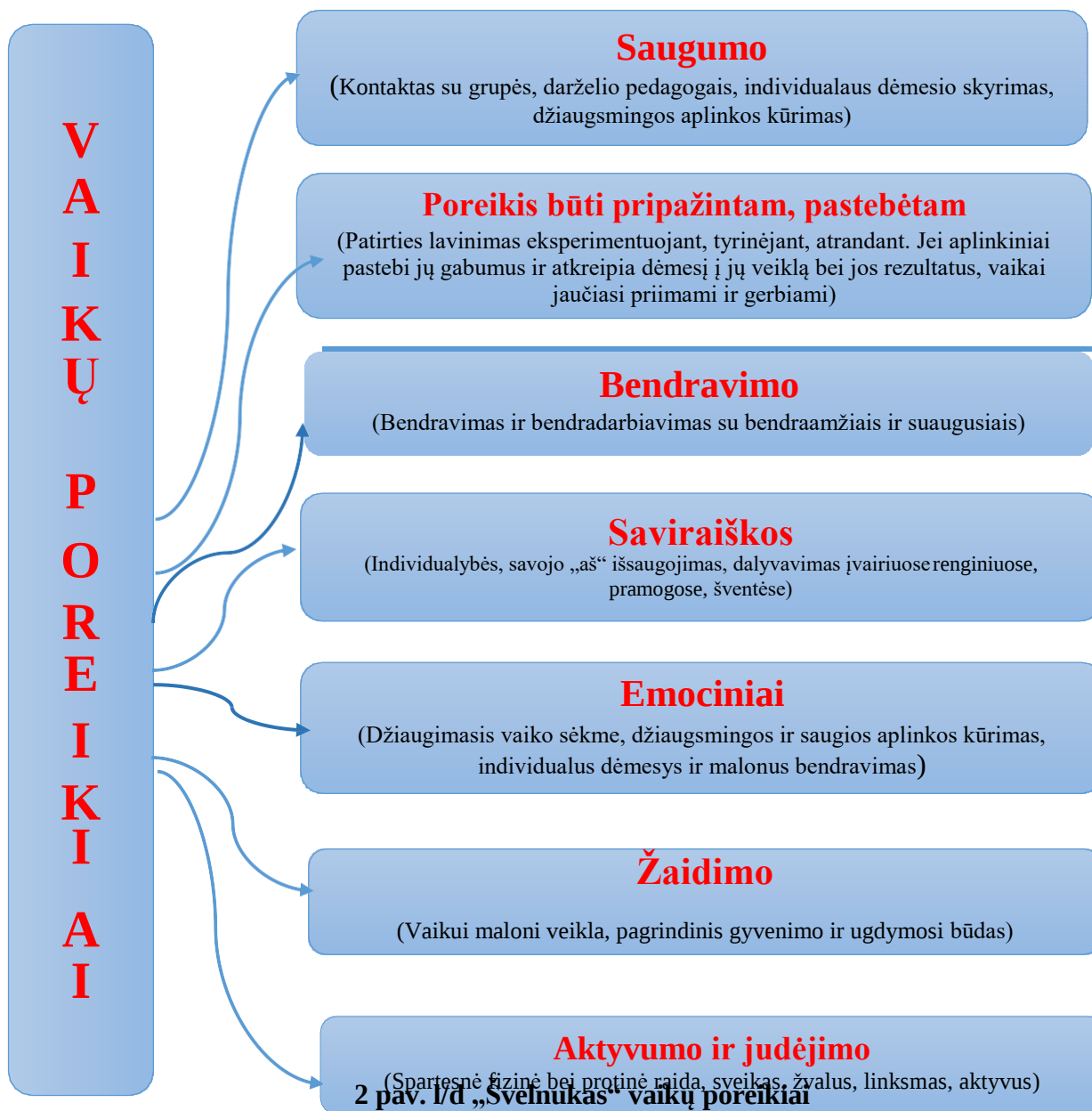
Siekiant darnaus vaiko perėjimo iš ikimokyklinio į priešmokyklinį ugdymą, programoje „Švelnukų šalis“ numatyti šiuolaikinę ugdymo sampratą atitinkantys vaikų ugdymo proceso organizavimo principai (tęstinumo, visuminio ugdymosi, individualizavimo it kt.). Apibrėžtas vaikų ir suaugusiųjų santykis, pedagogų išsilavinimas ir kompetencijos, reikalavimai ugdymosi aplinkai. Suderintas ugdymo turinys numatant tematiką, problematikos sudėtingumo augimą. Palaipsniui augantis numatytų ugdymo(si) tikslų ir uždavinių sudėtingumas, esminių gebėjimų plėtojimas apimantis 18-ka vaiko ugdymo(si) sričių, sudarys prielaidas sėkmingam ugdymui(si) pagal Priešmokyklinio ugdymo bendrąją programą (2014).

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai aptarė atnaujinamos įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos tikslus, uždavinius, rezultatus, įvertindami, ar apimti visi svarbiausi vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, ar jie atitinka priešmokyklinio ugdymo programoje plėtojamas kompetencijas, ar ugdymosi rezultatai realūs, ar jie nuosekliai sudėtingėja.

Vaikų ugdymosi visapusiškumo ir tęstinumo klausimus ikimokyklinio ugdymo auklėtojai ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai aptars nuolat, įgyvendindami ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo programas, stebėdami vaiko pažangą. Esant reikalui, programa bus koreguojama, atsižvelgiant į lankančių vaikų pasiekimus, patirtį bei ugdymosi poreikius ir ugdymosi tempą.

1.5. Vaikų poreikiai

Lopšelyje – darželyje „Švelnukas“ vaikas — pats svarbiausias asmuo. Mes siekiame jam sudaryti palankias sąlygas augti, skleisti, tobulėti, atsižvelgiant į jo amžių ir kitas asmenybės savybes. Šiam tikslui realizuoti išsiaiškinome vaikų poreikius.

2

Lopšelio-darželio „Švelnukas“ vaikų poreikiai

pav.

1.6. Pedagogų pasirengimas

Lopšelyje – darželyje „Švelnukas“ dirba 14 pedagogų, turinčių aukštąjį universitetinį ar profesinį išsilavinimą, atitinkantį ikimokyklinio ugdymo pedagogams keliamus reikalavimus.

Pedagogai yra aukštos kvalifikacijos, gebantys organizuoti ugdymo(si) procesą atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius, siekiant jo pažangos, kurti edukacines aplinkas. Bendradarbiauja ilgametę darbo patirtį turintys ir jauni specialistai.

Pedagogai domisi naujovėmis ir taiko jas savo darbe, siekia tobulinti kompetencijas, reflektuoti, pagrįsti savo veiklą, ją sisteminti ir skleisti pozityviąją darbo patirtį. Dalyvaudami įvairiuose projektuose, seminaruose, organizuodami renginius yra įgiję gerus komandinio darbo įgūdžius.

1 lentelė. Pedagogų kvalifikacinės kategorijos

	Mokytojas	Vyresnysis mokytojas	Mokytojas metodininkas	Mokytojas ekspertas
Auklėtojas	4	3	4	-
Meninio ugdymo ped.			1	
Logopedas		2		
Psichologas		1		

1.7. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Ikimokyklinio ugdymo(si) paskirtis – padėti šeimai ugdyti vaiką. Todėl svarbiausia sėkmingo vaikų ugdymo sąlyga – glaudus tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas. Siekiame pažinti įstaigą lankančių vaikų šeimas, išsiaiškinti tėvų lūkesčius ir poreikius. Tėvai pirmieji vaiko ugdytojai, geriausiai pažįsta savo vaiką, todėl skatinamas aktyvus jų dalyvavimas ugdymo(si) procese, informacijos apie vaiko ugdymo(si) patirtį, savitumus, poreikius, mėgstamas veiklas, suteikimas.

Tėvams (globėjams) svarbu:

kad vaikas

- būtų saugus, sveikas, laisvas ir gerbiamas;
- gerai praleistų laiką, turėtų galimybę rinktis veiklą;
- gerai pasirengtų mokymuisi mokykloje;
- išmoktų skaityti, skaičiuoti;
- įvaldytų pagal amžių prieinamus socialinius įgūdžius, taptų savarankiškesnis;
- intensyviai ugdytųsi ir atskleistų savo gebėjimus;
- išmoktų bendrauti, bendradarbiauti su vaikais ir suaugusiais;
- išmoktų ir galėtų laisvai bendrauti valstybine kalba.

kad darželyje būtų:

- saugi, estetiška ir vaiko poreikius tenkinanti ugdymo(si) aplinka;
- skanus, visavertis maitinimas;
- kompetentingas, profesionalus, šiuolaikiškas pedagogas;
- įdomus, turiningas kasdienis vaiko gyvenimas grupėje;

Jau keletą metų bendradarbiaujame su Šv. Kristoforo progimnazija, VU Medicinos fakulteto Odontologijos instituto studentais ir dėstytojais. Tapo tradicija bendri darželio pedagogų ir pradinių klasių mokytojų pasitarimai, tėvų susitikimai su mokyklos atstovais, vaikų ekskursijos į mokyklą, o mokinių į darželį. Šių susitikimų metu vaikai susipažįsta, kuria bendrus darbelius, rodo vieni kitiems menines programėles, dalyvauja tradicinėse šventėse.

VU Medicinos fakulteto Odontologijos instituto studentai moko vaikus taisyklingai valytis, prižiūrėti dantukus, konsultuoja pedagogus ir tėvus burnos higienos klausimais. Organizuojamos ekskursijos į odontologų kabinetą.

2. UGDYMO(SI) PRINCIPAI L./D. „ŠVELNUKAS“

HUMANIŠKUMO

- gerbti vaiką kaip asmenybę, pripažįstant jo poreikius, garantuojant teisę būti skirtingu,
- ugdymasis remiasi dorine kultūra, pagarba pripažintom vertybėm.

VISUMINIO UGDYMO SI

- Vientisas fizinės, emocinės, socialinės ir pažinimo sričių plėtojimas vadovaujantis visuminiu požiūriu į vaiką.
- Ugdymo turinys sudaromas atsižvelgiant į vaiko visuminio pasaulio suvokimą ir mąstymą.
- Ugdymo proceso metu siekiam vertybinių nuostatų, jausmų, mąstymo ir veiksmų dermės, vaiko vidinio ir išorinio pasaulio vienovės.

KONTEKSTUALUMO

- Ugdymosi turinys siejamas su artimiausia vaiko aplinka, realiu gyvenimu;
- Pateikama vaikams prasmingų, aktualių, įdomių ugdymo(si) patirčių.

INDIVIDUALIZAVIMO

- Pripažįstama ir puoselėjama vaiko individualybė;
- Sudaromos galimybės ugdytis pagal savo gebėjimus, poreikius, amžių, parenkant metodus, turinį, pritaikant aplinką.
- Sudaromos ugdymo(si) sąlygos vaikams, turintiems ypatingų poreikių (gabiems, turintiems specialiųjų poreikių, iš šeimų, priklausančių rizikos grupei).

TĘSTINUMO

- Užtikrinamas pereinamumas tarp ugdymosi šeimoje, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo.
- Bendraujama su Šv. Kristoforo progimnazijos mokiniais, mokytojais.

TAUTIŠKUMO

- Sudaromos galimybės augančiam vaikui perimti lietuvių tautos kultūros vertybes, papročius, tradicijas;
- Puoselėti ir kartu kurti savo tapatybę šiuolaikinėje visuomenėje.

SOCIALINIO – EMOCINIO KRYPTINGUMO

- Gerbiama vaiko nuomonė, suteikiama galimybė pačiam rinktis veiklą, veikti savaip;
- Sudarytos sąlygos vaiko kultūros plėtotei.

KONFIDENCIALUMO

- Teikiama informacija apie vaiko ugdymo(si) pasiekimus ir problemas tik asmeniškai šeimai.

3. UGDYMO(SI) TIKSLAS

Atsižvelgiant į prigimtines vaiko galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui ugdytis savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su vaikais ir suaugusiais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, bei mokėjimo mokytis pradmenis.

4. UGDYMO(SI) UŽDAVINIAI

Siekti, kad vaikas:

- pažintų ir plėtotų savo fizines galias įvairiai judėdamas, žaisdamas, vadovautųsi sveikos gyvensenos, aktyvaus gyvenimo būdo vertybinėmis nuostatomis;
- tenkintų bendravimo poreikį mokydamasis tinkamo elgesio, ugdytų(si) gebėjimą spręsti kasdienes problemas, atsižvelgdamas į savo ir kitų ketinimus, numatytų veiksmų pasekmes;
- plėtotų intelektines galias domėdamasis supančiu pasauliu, jį tyrinėdamas, atrasdamas, klausinėdamas;
- suprastų ir perimtų įvairius pasaulio pažinimo būdus, pajustų kūrybinės saviraiškos džiaugsmą;
- lavintų sakytinę kalbą kaip saviraiškos, bendravimo, pažinimo priemonę, ugdytųsi skaitymo ir rašymo pradmenis;
- aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save meninės raiškos ir kitomis priemonėmis, ugdytųsi jautrumą aplinkois grožiui.
- ugdytųsi asmens ir tautinio tapatumo jausmus pažindami save ir kitus, jaustų atsakomybę už vietą, kurioje gyvena.

5. UGDYMO SI METODAI IR PRIEMONĖS

Tinkamai parinkti ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo metodai sudaro galimybę skirtingų poreikių vaikams sėkmingai ugdytis. Norėdami padėti vaikui atsiskleisti, paskatinti jo saviraišką, siekti, kad ugdymo(si) turinys taptų vaiko savastimi, naudojame įvairius ugdymo metodus, kurie parenkami taip, kad atitiktų vaikų amžių ir galimybes, individualius ugdymo(si) poreikius.

Ugdymo metodai ir būdai:

- **Žaidimas** – vienas labiausiai atitinkančių ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) ypatumus būdų, padedantis natūraliu būdu sukonzentruoti dėmesį, skatina vaiko interesą, teigiamas emocijas. Žaidžiant ugdomi visi vaikų gebėjimai.

- **IKT taikymas** – kompiuterio pažinimas ir bandymas piešti, rinkti tekstą jį išspausdinti, praktiniai užsiėmimai prie interaktyvios lentos, vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas multimedijos pagalba, kompiuteriniai žaidimai.

- **Aktyvaus ugdymo būdai** - grupinė veikla, bendradarbiavimas, individuali vaiko veikla, komunikavimas, minčių lietus, tyrinėjimas, eksperimentavimas, meninė raiška. Reggio Emilia metodo elementai: meninė veikla prie šviesos stalų, eksperimentavimas su šviesomis ir spalvomis ir kt.;

Ugdymo formos: projektai, edukacinės veiklos, išvykos, ekskursijos, grupiniai kūrybiniai darbai, ir kt.

Ugdymo(si) technologijos

Situacinio – spontaniško ugdymo. Kai palaikomos visos vaiko idėjos kilusios veiklos metu, išnaudojamos netikėtai susidariusios situacijos. Auklėtoja pritaria vaiko veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi, palaiko ją emociniu atsaku (pasidžiaugia, pagiria), pasiūlo priemones vaikų poreikiams ir interesams tenkinti “čia ir dabar”.

Aplinkos kūrimo. Patogiai išdėstytos vaiko ugdymąsi skatinančios priemonės, įrengiamos vaiko veiklai patrauklios, įdomios erdvės (veiklos zonos), vaikai skatinami susikurti *sau reikalingą* vietą veiklai. Pripažįstama vaiko teisė rinktis veiklą, buvimo vietą, laisvai judėti erdvėje. Reikalavimai edukacinei aplinkai: saugi, jauki, informatyvi, įvairiapusiška, turtinga, lanksti, dinamiška, palanki kūrybiškumui, skatinanti veikti, žaisminga.

Pavyzdžio technologija. Pedagogas veikia vaikų akivaizdoje ir taip saktina jį veikti, pradeda ką nors daryti ir siūlo vaikams tai pratęsti, arba prašo vaikų padėti. Veikia kartu su vaikais.

Konstrukcinė kūrybinė sąveika. Pedagogas inspiruoja veiklą naujai patirčiai įgyti, tariausi su vaikais dėl veiklos, palaiko ir plėtoja vaikų sumanymus, taiko netiesioginį vadovavimą vaikų veiklai, užduodant atvirusius klausimus.

Veikimas kartu, tolerancija, bendruomeniškumas.

Vaikai kartu kuria grupinius darbus, užmezga kaimyniškus santykius su kitų grupių vaikais, rūpinasi mažesniaisiais, padeda specialiuųjų ugdymosi poreikių turintiems, nelaimės ištiktiems vaikams, dalijasi žaislais, knygelėmis, skanėstais su kitais vaikais, įtraukia kitakalbius, kitos kultūrinės grupės vaikus į žaidimus.

6. UGDYMO SI TURINIO SUDARYMO ESMINĖS NUOSTATOS

Šiuolaikinis ugdymosi turinys atspindi visuminio ugdymosi sampratą ir apima tai, kaip, kokioje aplinkoje vaikas ugdomasis, kokių rezultatų sieks ir kaip jie bus vertinami. Vaiko ugdymosi turinys yra numatytas, bet įgyvendinant numatytąjį ugdymo turinį atsižvelgiama į tai, kas vaikus domina, jų išsakyta mintis, noras. Tokiu būdu vaikas įtraukiamas į savo ugdymąsi kai jam sudaromos galimybės susikurti, keisti aplinką, kurti žaidybines situacijas pagal savo sumanymą ar tenkinant savo smalsumą.

Kiekvienas pedagogas konkretizuoja ugdymosi turinį ir jį pritaiko vaiko ar vaikų grupės ugdymosi poreikiams patenkinti. Ugdymosi turinys sudarytas atsižvelgiant į vaiko amžiaus tarpsnių ypatumus ir individualius poreikius (ugdymosi stilių, patirtį, gebėjimus, spacialiuosius poreikius)

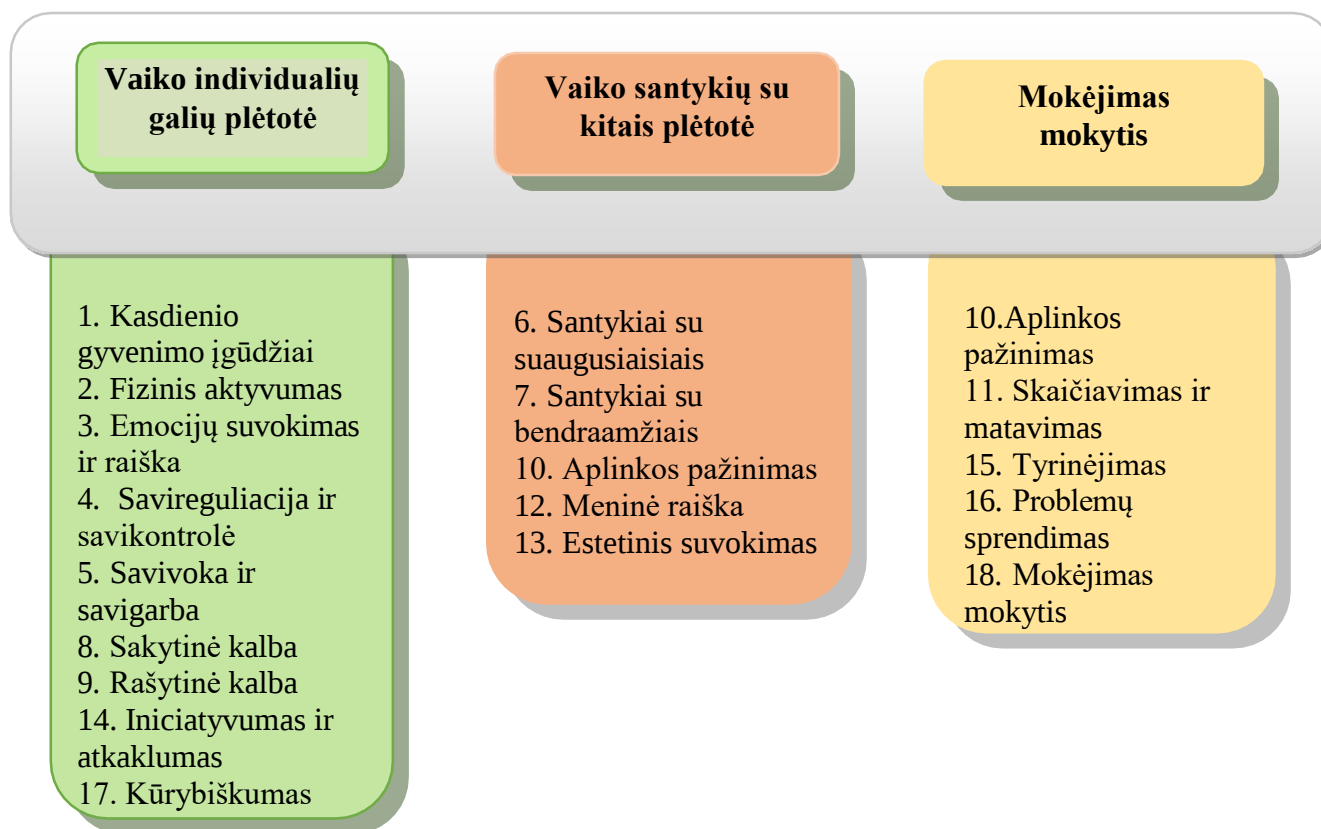

Programa remiasi Lietuvos strateginiuose švietimo dokumentuose išskiriamomis prioritetinėmis laukiamų ugdymosi rezultatų kryptimis (2 lentelė).

2 lentelė. Ugdymo(si) turinio išdėstymas pagal tris ugdymosi rezultatų kryptis

	Vaiko individualių galių plėtotė	Vaiko santykių su kitais plėtotė	Vaiko įgalinimas mokytis
Laukiamas rezultatas	• ugdytinis teigiamai save vertina; • yra atsakingas, patikimas; • yra iniciatyvus, kūrybingas; • renkasi saugų ir sveiką gyvenimo būdą; • siekia pozityvių rezultatų.	• ugdytinis yra bendraujantis ir bendradarbiaujantis; • konstruktyviai veikia siekdamas bendrų tikslų; • kuria ir palaiko gerus santykius su aplinkiniais.	• ugdytinis yra pasirengęs mokytis visą gyvenimą; • yra įgijęs būtiniausių kompetencijų; • kritiškai mąsto; • siekia žinių ir kūrybingai jas taiko sprenddamas problemas.

Ugdymosi turinys sąlyginai suskirstytas į tris ugdymosi rezultatų kryptis, kurios apima rekomenduojamas 18 vaiko ugdymo sričių (3 pav.). Kiekvienai kryptiai priskirtos ugdymosi sritys, kurioms numatomi ugdymosi pasiekimai, vaikų veiklos, suaugusių ugdymo gairės ugdant vaikus nuo 1,5 iki 3-jų metų ir nuo 3 iki 6-ųjų metų amžiaus. Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualią raidą pedagogas siekia asmeninės vaiko pažangos, pagal kiekvieno vaiko gebėjimus ir galias atrinkdamas ir pritaikydamas ugdymo(si) turinį. Numatyti žingsniai padeda ugdytojui vertinti vaiko pasiekimus ir tikslingai parinkti ugdymosi turinį.

3 pav. Vaikų ugdymo sričių jungimas į grupes pagal ugdymosi rezultatų kryptis

7. UGDYMO TURINYS

7.1. Vaiko individualių galių plėtotė

7.1.1 Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys. Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai, kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročiai, saugus elgesys formuojasi savarankiškai mokantis, stebint ir veikiant artimiausioje aplinkoje, suaugusiesiems padedant.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai,
- kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai,
- saugaus elgesio įgūdžiai,
- taisyklinga kūno laikysena.

Vertybnė nuostata. Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

Esminis gebėjimas: Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. Bando imti puodelį, gerti iš jo.	Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, gerti padedant suaugusiam. Maitinti lėlytę, kačiuką ir pan.
2-asis	• Valgo ir geria padedamas. Savarankiškai dažnai tai daro netvarkingai. • Pats jaučia kada nori tuštintis ir šlapintis. • Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. • Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko. Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetu duris, atsineša puoduką. Tiesia nešvarias rankas tikėdamas, kad suaugusysis jas nuplaus, nušluostys. Nuneša žaislą - kiškutį, mašinytę, kamuoliuką į jam skirtą vietą.	Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, maitinimo metu atkreipti dėmesį kaip valgo kiti vaikai. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Imitaciniai - siužetiniai žaidimai „Pamaitinkime lėlytę“, „Košytė meškiukui“, „Gerkime pienelį“ ir kt. Kurti žaidybines situacijas skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimui ir įgūdžius.
3-asis	• Savarankiškai valgo ir geria. Pradedama naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. • Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. • Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia,	Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pasako, kokius patiekalus mėgsta. Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. Mėgina apsiauti batukus, apsivilkti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. Prieš valgį ar susitėpęs pats	Skatinti valgyti savarankiškai, pasakant ar parodant, kaip valgo grupės vaikai. Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. Inicijuoti namų ruošos, imitacinius - siužetinius žaidimus: „Prausiu lėlytę“, „Šuniuko maudymas“ ir pan.,

	aunasi batus. • Bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. • Padeda į vietą vieną kitą žaislą, daiktą.	plaunasi rankas, šluostosi. Nuneša į vietą žaislą su kuriuo žaidė, padeda surinkti žaislus po žaidimų	stalo žaidimus, dėlionės „Aprenk lėlytę“. Varto knygutes kur vaizduojama sveikos mitybos produktai, žaismingi personažai. Kalbėtis, skaityti kūrinėlius, eilėraštukus apie švarą, juos imituoti; Organizuoti pasivaikščiojimus darželio teritorijoje.
3 – 6 metai			
4-asis	•Valgo gana tvarkingai. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. •Primenamas po valgio skalauja burną, plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. •Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. •Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. • Apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusimauna batus, jei reikia prašo pagalbos. • Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. • Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.	Valgo nedideliais gabaliu - kais, gerai sukramto, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia; taisyklingai naudojami šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėlę. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad galima apsinešyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius. Maunasi (nusimauna) kelnės, aunasi (nusimauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. Pastebi, kada yra nešvarus, ir savarankiškai prausiasi, šluostosi rankšluosčiu. Priminus šukuojasi. Čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų.	Garantuoti įprastą, pasikartojantį dienos ritmą, užtikrinant vaikui saugumo jausmą, patenkinti pagrindinius vaiko poreikius. Kurti įvairias situacijas, kuriose suteikiama galimybė savarankiškai veikti (rengiantis, valgant, prausiantis, tvarkantis savo žaidimo, darbo vietą, atlikdamas budėtojo vaidmenį); Paskatinti, padrąsinti savarankiškai veikti. Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą, mokyti valgyti ramiai. Stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Rodyti mokomuosius filmukus apie saugų elgesį, kvieisti gaisrininkus, medikus. Organizuoti saugaus elgesio savaites, išvykas į gamtą, kasdieninius pasivaikščiojimus kieme.
5-asis	•Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir visavertis. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. •Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusimauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi,	Valgo įvairų maistą. Įvardija kelis sveikus maisto produktus bei kelis nenaudingus. Pratinasi pasiteirauti suaugusiųjų apie neįprasto skonio ar nemalonaus kvapo maistą. Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos	Kalbėti apie elgesį prie stalo valgant, (vartyti ir skaityti knygą „Šaukšto šmaukšto stalo akademija“, dėlionė „Sveikas maistas“ ir kt.). Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami, kad labai svarbu pusryčius, pietus, vakarienę valgyti tuo pačiu metu. Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas (šeima, iškyla,

5-asis	nusišluosto rankas ir veidą, tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. • Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai	padėti, sulankstyti. Priminus savarankiškai pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Suaugusiojo padedamas kloja lovą. Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje. Taisyklingai sėdi ant kilimo, prie stalo.	kavinėje ir kt.). Skatinti vaikus laikytis higienos taisyklių, jas įtvirtinti žaidžiant žaidimus apie asmens higiena („Higienos įgūdžiai“, „Kas gerai“ ir kt.). Žaidžiant, gaminant, kuriant knygeles vaikai mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – pieną, mėsą, vaisius, daržoves. „Vitaminizuotas“, „Sveiki kokteiliai“, knyga „Gero elgesio abėcėlė“ ir kt. Įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, siekti, kad stalai būtų serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais (Budėtojų veikla grupėse). Kalbėtis kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, sudaryti sąlygas tai daryti praktiškai. Kalbėtis su tėvais apie vaikui patogią ir lengvai apsirengiamą aprangą. Skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį, naudotis nosinaite. Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant. Žiūrėti filmukus ir naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Vykti į Saugaus eismo mokyklą. Žiūrinėjant paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, kalbėtis apie įvairias situacijas, kuriose saugu vaikui ir kuriose gali įvykti nelaimė. Organizuoti saugaus elgesio savaites (viktorinas), susitikimai su medicinos darbuotojais, gaisrininkais.
--------	---	---	--

6-asis	•Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. •Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiksmai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. •Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.	Taisyklingai naudojasi peiliu. Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų. Jaučia, kada sušilo arba sušalo, ir savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. Pjausto daržoves, vaisius. Kala vinis į lentą. Siuva, siuvinėja. Stengiasi sėdėti, stovėti taisyklingai, pastebi ir pasako kas tai daro netaisyklingai.	Ryto rato metu kalbasi apie sveiką gyvenimo būdą, higieną. Žinias įtvirtina veikdami individualiai, žaisdami, skaitinėdami knygas, enciklopedijas. Gamina, valgo, šviežių vaisių, daržovių patiekalus. Ruošdamieis valgymui susipažįsta su stalo serviravimo reikalavimais. Kasdieninio maitinimosi metu, naudodamiesi stalo įrankiais įgija praktinių gebėjimų, teisingai naudotis stalo įrankiais. Pokalbių metu aptaria įvairias pavojingas situacijas, aiškinasi jų atsiradimo priežastis, ieško sprendimų, kaip jų išvengti. Dalyvauja saugaus elgesio, sveikatos saugojimo projektinėje veikloje. Žaidžia didaktinėmis priemonėmis (segiojimas, rišimas, varstymas); kuria plakatus: „Sveikas maistas“, „Blogi įpročiai“ ir pan. Rengia, šukuoja lėles; žaidžia didaktinius žaidimus „Kada kaip rengiamės“. Projektai „Vitaminizuotas“, „Sveikatos ABC“ filmuko „Eduoniukas ir Bakteriukas“ žiūrėjimas ir aptarimas.
---------------	--	---	--

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĖ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– pamiršta paprašyti į tualetą; – negeba palaukti savo eilės; – pernelyg prisiriša prie kasdienės rutinos, daiktų ir sielvartauja dėl nereikšmingų aplinkos permainų; – greičiau nei bendraamžiai nuvargsta; – negeba prisitaikyti prie aplinkybių, kurias sunku pakeisti (bendra dienos tvarkė, bendra išvyka, gydytojo patikra, pan.); – reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.	– supranta kylančius sunkumus ir juos įvardija: „aš negaliu“, „nemoku užsisiegti“, ir pan.; – prašo pagalbos ir ją priima.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.).
- Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai.
- Jeigu vaikui sunku išmokyti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę).
- Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo.
- Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką.
- Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų.
- Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan.
- Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, džiaukitės vaiko pagalba.
- Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz. jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).

7.1.2 Fizinis aktyvumas

Judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek suaugusiojo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą. Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių, fizinių vaiko savybių, ugdymąsi. Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių ugdymąsi.

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės,
- smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

Vertybnė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda.

Esminis gebėjimas: Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 m.			
1-asis	• Sėdi, ropoja, stovi, žingsniuoja savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. • Tikslingai siekia daikto, pačiumpa ir laiko, manipuliuoja. • Rankos judėjimą seka akimis.	Ropoja per pagalvėles, per į ritinį susuktą takelį ar laiptais aukštyn. Vaikšto laikydamasis įvairiu atstumu sustatytų baldų. Laiko rankoje žaisliuką, juo suduoda per matomus daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą.	Padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų, pasiūlyti ropoti tuneliu, po stalu, takeliu. Nepalikti vaiko vieno. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“, kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt. Ima, laiko rankoje žaisliuką, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą. Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais, dėlioti kaladėles.

2-asis	• Savarankiškai atsistoja, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą. • Bėga tiesiomis kojomis, atsėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia. padedamas lipa laiptais aukštyne pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. • Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyne, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. • Rideną, meta, gaudo kamuolį.	Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, vėl pradeda eiti ir keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės. Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. Minko, volioja tarp rankų plasiliną, modeliną, tešlą, lipdo ką sumano ar kas pavyksta.	Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius judėjimą (pvz., „Atnešk žaisliuką“, „Užlipk“, ir kt.). Sudaryti galimybę nešioti žaislus „takeliu“, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių, vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti. Siūlyti statyti bokštelių, užsukti ir atsukti dangtelius. Duoti lipdyti iš molio, modelino, minkšto plastilino, tešlos.
3-asis	• Pastovi ant vienos kojos. • Tikslingai skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina, peržengia kliūtis. • Bėga keisdamas kryptį, greitį. • Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. • Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, rideną, mėtą, gaudo	Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikš- to, bėgioja aplink pagalvėlę, gulinčią ant grindų, jos neužkliudydamas, vaikšto keturiomis, kaip šuniukas, nerangiai kaip dramblys, tyliai kaip pelė, ištiesęs kaklą kuo aukščiau kaip žirafa. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, po to ant pirštų galų. Vaikas laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius; pastato 5–6 kubų bokštą, ant siūlo suveria sagas, gaudo suaugusiojo metamą kamuolį,	Organizuoti siužetinių pratimų, skatinčių peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Laiptoti kopėtelėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti, imituoti gyvūnų judesius. Žaisti žaidimus: „Pasiruošęs – šok!“ ir kt. Stambiajai motorikai: įvairūs pratimai, judrieji žaidimai sporto valandėlių, mankštos metu (priemonės: gimnastikos juostelės, masažiniai kamuoliukai, minkšti baldai ir pan.). Žaidimai lauke, žaidimo aikštelėje (lipti laipteliais, čiuožti ir pan.). Lavinti artikuliacinį aparatą, įvairūs pratimai (pliežuvio mankštelės, artikuliacinė mankšta) Smulkiajai motorikai: lipdymas

3-asis	kamuolį, bando kirpti.		iš molio, modelino, pirštukų žaidimai, pasakėlės, pratimai su rankytėmis, įvairaus dydžio formelių vėrimas ant virvutės, pagaliuko. Mokyti žirkėmis įkirpti popierių.
3 - 6 metai			
4-asis	- Stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis, pasistiebia, atsistoja ant kulnų. Eina ant pirštų galų, siaura linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyne ir žemyn nesilaikydamas už turėklų. Šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaugstinimo. Mina ir vairuoja triratuką, balansinį dviratį. - Tiksliau atlieka judesius plaštaka, pirštais, bei ranka (pieštuką laikotarpį nykščio ir kitų pirštų). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.	Žaisdamas juda įvairiais būdais: eina lyg čiuoždamas, aukštai keldamas kelius ir pan.. Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“ lėtai, greitai ar keisdamas greičio intensyvumą. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja. Pieštuku, teptuku piešia, iš plastilino lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius.	Siūlyti žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų, eiti siauru takeliu (5cm.), tilteliu, linija, nenukrypstant nuo jos, paskui grįžti atbulomis. Sudaryti sąlygas važinėti triratukais, paspirtukais. Sudaryti sąlygas: rinkti pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę ar kaišioti į tam skirtą vietą, minkyti tešlą, lipdyti iš modelino, plastilino, kirpti nesudėtingas formas, po to jas priklijuoti. Žaisti: pirštukų žaidimus, su smulkia gamtine medžiaga, sėklom. Sudaryti galimybę įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą.
5-asis	- Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais - Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas.	Vaikas užlipa ant bet kokio paaugstinimo ir nušoka ant žemės. Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. Mėto kamuolį vienas kitam ir gaudo, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. Laipioja kopėtelėmis, bokšteliais.	Organizuoti veiklą, kad eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. Žaisti žaidimą „Raganėlė pamotėlė“ ir pan.. Sugalvoti maršutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlipti suolą, pralįsti po kėde ir pan. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones: kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas.

5-asis	Šokinėja abiem ir ant vienos kojos vietoje ir judėdamas pirmyn, šokinėja per virvutę, persoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrengimais. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. •Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka. Meta kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	Vaikas piešia ar rašo pieštuku, bando piešti statinius, gyvūnėlius, pieštuką laiko taisyklingai, veria ant virvelės smulkius daiktus, apsirengia ir nusirengia, (už)riša kilpas. Sprigtu svaidda rutuliukus. Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles, sagsto skalbinių segtukus. Meta kamuolį, mušinėja į žemę jį gauda ir pagauna.	Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. Siūlyti šokinėti per šokdynę, lanką, barjerą. Piešti įvairias linijas, pieštuku apvesti daiktus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką, įvairius trafaretus. Sudaryti sąlygas žaisti: su pipete, į įvairiomis priemonėmis (sagos, rutuliukai, karoliukai), kad galėtų verti ant siūlo, kurti ir dėti ant šviesos stalo, žaisti su skalbinių segtukais, prisegti piešinį, lėlių drabužėlius. Siūlyti suptis, laiptuoti, žaisti ant įrengimų lauke.
6-asis	•Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvėmingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. •Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.	Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. Savarankiškai įveria siūlą, dygsniuoja. Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkklėmis. Žaidžia komandinius žaidimus.	Organizuoti įvairias estafetes, kurių metu vaikai juda poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Sudaryti sąlygas žaisti žaidimą „Klasės“, šokinėti per gumytę, virvutę. Pasiūlyti įverti siūlą į adatą, siuvinėti pagal trafaretą; ant kartono išdurti skylutes ir duoti didelę adatą, tegu lopo, kuria įvairius ornamentus, siuvinėja, daro kutus. Parūpinti priemonių, tinkančių konkreitiems sportiniams žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdų). Organizuoti sportinius žaidimus, estafetas tarp grupių su tėvais, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje. Žaidynės „Olimpinės žvaigždutės“, „Kas greitesnis“ ir pan.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĖ

Palyginti su bendraamžiaus vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– ilgai nepradedą vaikščioti; – nerangus, jo stambiosios motorikos judesiai (ėjimas, bėgimas, lipimas ir kt.) nekoordinuoti; – nemėgdžioja judesių; – vengia su judėjimu susijusių žaidimų; – nesuspėja kartu su kitais atlikti judesių; – judėdamas nuolat užkliūna už daiktų; – netaisyklingai artikuliuoja garsus; – negeba atlikti tikslų judesių vykdydamas žodines instrukcijas; – nerangiai manipuliuoja smulkiais daiktais (pieštukais, dėlionė ir kt.); – vengia piešti, dėlioti, atlikti smulkius darbelius rankomis.	– eina atsargiai, liedsdamasis ar remdamasis į aplinkos daiktus; – veiksmus atlieka lengviau judančiomis galūnėmis ar kūno dalimis; – supranta, kad negali dalyvauti kai kuriuose žaidimuose, ir sutinka su pasiūlyta kita veikla arba pats ją susiranda.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai.

- Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi.
- Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti.
- Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais.
- Tuo atveju, kai vaikas priešinas aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams.
- Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko.
- Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą, užtikrinkite sugų jo nešiojimą.

7.1.3. Emocijų suvokimas ir raiška

Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės. Emocinėms būsenoms būdinga sąmoningai jas išgyventi – bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- savo jausmų raiška, suvokimas ir jų pavadinimas,
- kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos,
- savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.

Esminis gebėjimas: Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ir jausmus bei jų priežastis, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ir jausmus, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	- Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. - Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. - Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniui laikui paliktas vienas. Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greta, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinėja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo ramina greitai nurimsta. Atsiskyręs liūdi, verkia, vėl susitikęs – džiaugiasi, leidžiasi, nori būti jo ramina. Krykštauja, kai suaugusieji su juo žaidžia. Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti.	Suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo. Pasirūpinti, kad grupėje būtų veidrodis ir vaikas matytų save kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti, kai vaikas atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia, linksma veikla. Užtikrinti vaiko saugumą. Skatinti pabendrauti, domėtis kitais vaikais, duoti žaisliukų.
2-asis	- Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. - Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau įžvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan. Meta žaislą ant grindų ir, jeigu auklėtojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų.	Grupėje pritaisyti didesnę veidrodį, kad matytų save ir savo veido išraišką. Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. Kartu vartoti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles. Įvardyti vaikų bei savo emocijas. Užjausti kai liūdnas, paskatinti tai daryti kitus vaikus. Žaisti žaidimus su lėlėmis, kitais žaislais, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
3-asis	- Pradedą atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. - Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoją (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).	Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“ Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos.	Jautriai reaguoti į vaiko rodamus emocijų ženklus – komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų. Vartyti ir skaityti „nuotaikų knygeles“. Būti pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Žaisti

3-asis			žaidimą „Veidelis“. Užsidengti veidą ir atsidengti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką.
3 - 6 metai			
4-asis	- Pradedama suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. - Pavadina pagrindines emocijas - Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja. - Pradedama suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis.	Pasako, kad švenčiant gimimo dieną buvo linksma, kad supyko, kai draugas su juo nežaidė. Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nutaisyti linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką. Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas. Pastebėjęs supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo. Pasako, kad jam linksma, o draugui nelinksma.	Paskatinti kasdien po kelis kartus žymėti savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Žaidžia „Jausmų lotą“. Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Vartant ir skaitant knygeles apie jausmus ir jų išraišką, pažins ir tyrinės kitų nuotaikas. Pasodinti šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, atkreipti dėmesį ir pastebėti bendraamžių savijautą. Skatinti pasakyti, kaip jaučiasi jis ir kiti. Igyvendinti emocinio intelekto ugdymo programą „Kimočiai“.
5-asis	- Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. - Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). - Pradedama kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.	Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti.“ Pastebi, kad draugė taip pat nori būti mama vaidmenų žaidime ir dėl to yra nuliūdusi. Tada sugalvoja: „Aš būsiu mama. Ir tu būk mama. Mes eisim pasivaikščioti su vaikeliais.“ Susipeša su draugu dėl žaislo. Auklėtojo sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. Auklėtojo padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui.	Pasiūlyti žaidimų, kuriuose būtų skatinama išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius ir kt. Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, skaityti „Jausmų knygeles“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą. Paskatinti žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jausmus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.
6-asis	Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja	Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą.	Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar

6-asis	juos sukėlusias situacijas bei priežastis. • Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. • Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.	Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs. Auklėtojai praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos. Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako auklėtojai.	piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? Kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojai apie konfliktą. Aptarti, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.
--------	--	--	--

ZENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĖ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– pyksta, pyktį išlieja agresyviu elgesiu; – pernelyg drovus, baimingas ar emociškai labilus; – nerodo simpatijos ar užuojautos; – kalbinamas emociškai neadekvačiai reaguoja; – palietas rodo nepasitenkinimą ar baimę; – pasireiškia prieštaringų emocijų epizodai (pvz., neįprasta baimė, agresija, drovumas ar liūdesys); – dominuoja prislėgtumo būseną; – skurdus emocijų spektras; – pyksta, verkia, bet negali įvardyti priežasčių	– emocijas reiškia savitais būdais, bet adekvačiai; – geba parodyti simboliais tai, ką jaučia jis ar kitas.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.)
- Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį.
- Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan.
- Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos.
- Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.

7.1.4. Savireguliacija ir savikontrolė

Vaikystėje savikontrolei aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t. y. išorinės kontrolės, tačiau ugdydamiesi jie vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų. Gerus savireguliacijos ir savikontrolės gebėjimus turintis vaikas patiria daugiau sėkmės.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,
- savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

Vertybė nuostata. Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas: Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. • Nusiramina kalbinamas, nešiojamas. • Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis	Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. Nustoja verkti, kai auklėtoja paima ant rankų ir priglaudžia. Kai suaugusysis kalba linksmai, gyvai, kūdikis taip pat linksmas.	• Žaisti su vaiku, parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. • Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. • Reaguoti švelniai kiekvieną kartą vaikui sunerimus ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. • Kalbinti, dainuoti jam įvairia intonacija – linksmai, ramiai, liūdnai. Juokinti, džiuginti, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus.
2-asis	• Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. • Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	Pargriuvęs rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko.	• Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. • Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. • Suteikti galimybę išreikšti savo emocijas. • Padėti nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą. • Taikyti veido mimiką ir balso intonacijas elgesiui reguliuoti. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.
3-asis	• Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin,	Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai	• Žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinus nusiramimo būdus.

3-asis	atsisako bendros veiklos. • Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. • Žaisdamas kalba su savimi. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). • Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	sutinka eiti miegoti. Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti. Neskaudžiai užsigavęs bando sulaikyti ašaras, jei auklėtoja šypsosi ir ramina šneka. Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. Jei turi kito vaiko žaislą, suaugusiajam pasakius, atiduoda jį.	• Pasiūlyti žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Žaidimui pasiūlyti lėles su emocija veide. • Skatinti vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paašškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. • Pasiūlyti būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Pasiūlyti pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą. • Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Padrąsinti reikšti visas emocijas. Žaidžiant su lėlėmis, parodyti daugiau, nei vaikas vartoja, emocijų ir jausmų raiškos būdų. • Pagirti, kai atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Pakomentuoti, kodėl buvo svarbu atsižvelgti į prašymą, kodėl svarbi viena ar kita elgesio taisyklė.
3 - 6 metai			
4-asis	• Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. • Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau).	Vaikas sako: „Aš pykstu. Dvilė su manim nežaidė.“ Ir laukia auklėtojo komentarų. Bando tartis dėl norimo žaislo: „Dabar aš pažaisiu, po to duosiu tau, gerai?“ Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau.	• Susitarti, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoju, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. • Paskatinti vaidmenų žaidimus, kuriuose prisiima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį.

4-asis	Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė. Paragintas iššluosto vandenį, kurį pats išpylė. Kreipiasi į suaugusįjį, norėdamas pasitikslinti taisyklių pažeidimo pasekmes.	- Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus. - Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus. - Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojų.
5-asis	- Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. - Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. - Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kampelyje“, nusiramina kalbėdamasis su auklėtoja. Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam. Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimų. Pasakęs auklėtojai, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi auklėtojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje. Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius.	- Įkurti grupėje ramybės erdves. - Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas. Skatinti pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeikių, keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu...?“ Leisti pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. - Pastebėti vaiko pastangas laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti, padrausinti.
6-asis	Pats taiko įvairesnius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis ausinėmis ir kt.).	Supykęs ant draugo, nueina prie akvariumo pažiūrėti žuvyčių, bibliotekėlėje varto spalvingas knygeles, piešia. Bendraamžio erzinas nusišuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto.	- Padėti išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, vaiką išklausančią, su juo žaidžiant. - Kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose, skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“.

6-asis	• Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeikių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. • Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	Žaisdamas agresyvius kovos žaidimus, susivaldo ir neužgauna kitų. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga. Laikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti. Džiaugsmingai ruošiasi šventei.	• Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. • Leisti žaisti kovos žaidimus, bet stebėti, ar nėra ribų peržengimo ženklų. • Nustatyti ribas, kurias peržengus žaidimai gali tapti pavojingi, aiškintis skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje.
--------	--	--	---

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĖ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– dėmesys lengvai išblaškomas, organizuojamoje veikloje neišklauso informacijos, nesulaukia savo eilės; – negeba atidėti apdovanojimų, išlaukti pagyrimo (įkyriai reikalauja pagyrimų ar paskatinimų); – pamiršta pasiprašyti į tualetą; – lyginant su bendraamžiais dėmesį koncentruoja 3–4 kartus trumpesnę laiką, yra labai judrus; – negeba palaukti savo eilės; – nesilaiko žaidimų taisyklių; – užsispyręs labiau nei jo bendraamžiai; – reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.	– geba atkreipti į save dėmesį savitais būdais; – nežinodamas ką daryti, klausia suaugusiųjų apie veiksmų eigą; – susijaudinęs, supykęs pasitraukia į šalį nusiraminti; – pavargęs paprašo, nueina pailsėti arba kitais būdais siekia nutraukti veiklą.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais.
- Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį).
- Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.).
- Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan.
- Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų.
- Leiskite vaikui būti vienam ir nusiraminti.
- Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs.

7.1.5. Savivoka ir savigarba

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas. Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba. Sėkmingai vaiko savivokos ir savigarbos plėtrai būtini šilti, saugūs, palankūs jo santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais. Grupėje vaikams reikėtų sudaryti: saugią, geranoriškai bendrauti skatinančią aplinką, veikti ir save išbandyti skatinančią aplinką, galimybes dalyvauti veikloje, kuri stiprina unikalumo ir bendrumo jausmus, galimybes dalyvauti veikloje, kuri leidžia patirti kitų pagarbą ir sėkmę.

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja: • vaiko asmeninio tapatumo jausmas, • bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas, • pozityvus savęs vertinimas.			
Vertybne nuostata. Save vertina teigiamai. Esminis gebėjimas: Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises.			
Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Reaguoja į pasakytą savo vardą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. • Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.	Pamatęs žaislą, su kuriuo žaidė vakar, prisimena save su žaislu ir kartoja veiksmus su juo, kitą dieną pamatęs tą žaislą vėl prisimins save žaidžiantį su tuo žaislu ir kartos veiksmus. Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. Žaidžia savo rankytėmis susitelkdamas patiriamiems pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. Pamatęs ateinančią mamą ar tėtį šypsosi, tiesia rankas.	• Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus. • Dažnai kreiptis vardu, įvardijant vaiko jausmus ir veiksmus. • Žaisti lietuvių liaudies žaidimus, žaidimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis., žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus. • Pasitikti ir išlydėti vaiką šiltai, su šypsena, panešioti, pagirti.
2-asis	• Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus. • Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio	Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje. Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą. Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko.	• Žaisti žaidimus judinant rankes, kojeles, liečiant nugarytę, pilvuką. Parūpinti dėžę su kamuoliukais, kad vaikas galėtų joje vartytis. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis. • Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to nedaryti.

2-asis	suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.	Krykštauja, kai jam paplojama, jis pagiriamas.	• Sudaryti pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus. Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka. • Skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.
3-asis	• Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. • Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	Pasako savo vardą. Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkelnes, megztinį, suknelę. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako „Čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos. Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas.	• Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. • Bendraujant tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. Kalbėtis apie tai ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. • Pasidžiaugti, paploti, jei padeklamuoja, padainuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams girdint vaikui. • Pakabinti darbelius taip, kad vaikas galėtų juos matyti.
3 - 6 metai			
4-asis	• Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). • Mano, kad yra geras,	Supranta, kad jam neskani sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Pasakoja auklėtojai, ką veikė per išeigines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. Giriasi, kad turi daug draugų,	• Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. • Paskatinti kalbėti apie tai, ko auklėtojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus. Papasakoti vaikams apie save tai, ko jie nematė. • Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo

4-asis	todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.	kad auklėtoja yra jo draugė.	ženklų, pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl? Dažnai kartoti, kad vaikas yra svarbus kitiems grupėje.
5-asis	• Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). • Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. • Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.	Parodo save kūdikį iš namų atsineštose nuotraukose. Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis. Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją. Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes auklėtoja ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes auklėtoja jį pagyrė. Vaikas nenori eiti į darželį, nes kiti su juo nežaidžia (nors iš tiesų su juo nežaidžia tik vienas vaikas, su kuriuo jis nori žaisti).	• Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, praeityje arba ateityje. • Dažnai kalbėtis apie šeimas, tėvelių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, išvykas į darbovietes. Turėti šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms. • Kalbėtis apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Paskatinti dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Pagirk draugą“ Įžeidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti ką nors malonaus. Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.
6-asis	• Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminėti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis,	Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės. Sako, kad prieš pietus nevalgys atsineštų sausainių, juos suvalgys po pietų.	• Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt.

6-asis	aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. • Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. • Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.	Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Vaikas sako: „Aš Laura. Mano ilgi plaukai. Aš mėgstu piešti. Mano tėtis Grybauskas ir taip pat broliukas Grybauskas. Aš gyvenu Lietuvoje.“ „Aš darželinukė ir naminukė. Darželyje būnu su grupės vaikais. Namuose gyvenu su tėčiu, mama ir broliu. Broliui esu sesė, mamai ir tėčiui – dukra.“ Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu.	• Leisti vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. • Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų. • Skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę. • Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis priežastis.
ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESE			
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:		Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“	
– suvokia save tik esamuoju momentu (nesupranta raidos nuoseklumo: „aš esu, buvau, būsiu“); – prasčiau suvokia save kaip grupės narį; – nesupranta santykio tarp savęs ir aplinkos; – nepasitiki savimi net tose veiklose, kurios jam (jai) gerai pavyksta; – pernelyg įkyriai siekia dėmesio.		– ieško savito būdo prisijungti prie kitų veiklos; – veiksmus (veiklą) atlieka savitais būdais; – geba įvardyti savo sunkumus.	
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams			
• Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi. • Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų. • Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti. • Pasitelkite vaiko nuotraukas (praeityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą. • Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo išminktą bejėgiškumą). Kantriai išklausykite vaiką, nuoširdžiai džiaukitės jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. • Sudarykite sąlygas išbandyti įvairių veiklą, kad geriau suprastų savo galimybes.			

7.1.6 Sakytinė kalba

Vaiko sakytinė kalba – tai klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats. Sakytinė vaiko kalba neatsiejama nuo vaiko kasdienio gyvenimo ir patirties. Vaikui augant, ji darosi turtingesnė, spalvingesnė, gyvesnė.

Sąsytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis;
- kalbėjimo atpažinimas ir supratimas;
- natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus;
- vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius;
- kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių;
- tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

Vertybne nuostata. Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

Esminis gebėjimas: Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	Klausymas • Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio toną. • Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Supranta artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių, veiksmų pavadinimus, pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus. Kalbėjimas • Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydėti juos judesiu.	Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto) Pašaukus vardu, atsisuka. Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško, kartoja siūlomus judesius. Pasiūlius paploti katutes, ištisia prieš save rankutes ir delniukais kelis kartus suploja. Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius.	• Kalbėti su vaiku apie tai, ką tuo metu darote ir matote. • Papildyti grupės aplinką naujais daiktais, žaislais, juos vaikui nuolat įvardijant. • Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštnkus, žaidinimus, pvz. „Virė virė košė“. Žaisti žaidinimus: „Kas pasislėpė?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt. • Skatinti mėgdžioti trumpus žodelius. • Kalbėtis su vaiku taisyklingai tariant garsus ir žodžius. Daug sykių kartoti, kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio.
2-asis	Klausymas • Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidinimus, eilėraštnkus, pasakas, pasakojimus, su dienvotvarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. • Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito	Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą.	• Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais. • Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti klausinėjimą, kalbant sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus

2-asis	išsakomus prašymus, kvietimus. Kalbėjimas - Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmiais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. - Dviejų trijų žodžių sakiniais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. - Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.	Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Paskatinus surasti šuniuką, mažylis ieško šuniuko pats sau sakydamas: „Kū au au? Nė au au.“ Auklėtoja myluodama vaiką sako: – Mylu mylu, spust spust. Prie širdelės glust glust. Vaikas atkartoja atskirus žodelius: – Mylu mylu. Išgirdęs deklamuojamą eilėraštuką, kartoja trumpus žodelius sava kalba.	tekstukus. - Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius. - Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti. Paskatinti kalbėti jam padedant pasakyti žodžius. - Skatinti kartoti dainelių, eilėraštukų, žaidinimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Žaisti žaidimus, kurių metu reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti.
3-asis	Klausymas - Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. - Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. Kalbėjimas 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. - Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. - Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių,	Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinėlių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Vaikas sako: „Žiūrėk, kaip aš vairuoju. Aš geras vairuotojas. Kai užaugsiu, pirksiu mašiną. Bus didelė ir graži.“ Vaikas kalba:– Nu, parduotuvėj didelėj tai yra įėjimas toks... Va čia... Kur sukasi durys... Gestikuliuoja rankomis, rodydamas, kaip sukasi. Vaikas komentuoja matytą filmuką, deklamuoja savaip kartodamas auklėtojos sakomus žodžius.	- Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnėlius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. - Skaityti atsižvelgiant į kūrinį – garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant teksto emocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. - Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus. - Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. - Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką. Kalbant vartoti mandagumo žodelius. - Įvairiose bendravimo situacijose nuolat klausinėti vaiko apie jį patį, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta,

3-asis	linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.		skatinti apie tai pasakoti. - Skatinti vaiko kalbėjimą, pateikiant taisyklingo kalbėjimo modelius. - Deklamuoti eilėraštukus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraštukų frazes. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Kartoti girdėtus eilėraštukus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus.
3 - 6 metai			
4-asis	Klausymas - Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinų literatūrine kalba, tarmiškai. - Pradedama išklaudyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančius vaikus. Kalbėjimas - Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. - Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. - Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria	Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“. Vaikas išklauso draugą ir reaguoja į jo kalbą. Aiškina vaikams savaip, kaip supranta ir gali išreikšti žodžiu: pvz. „Aš tai žinau, kad negalima iš dėdžių svetimų imti saldinių, nes jie apnuodyti. Aaa, aš tai žinau, kad ne pažįstamas dėdė net pavogti vaiką gali, jei eisi su juo.“ Pasakoja, ką girdėjęs, matęs, deklamuoja savo kūrybos eilėraštuką.	- Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai. - Atkreipti vaiko dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius. - Skatinti įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais. Bendraujant su suaugusiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius. - Skatinti kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusias išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius. - Kalbėti su vaiku taisyklingų konstrukcijų sakiniais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti. - Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu, neprieštarauti, nesišaiptyti iš jo. - Žadinti vaiko kalbos jausmą emocinga, ekspresyvia ir vaizdinga kalba.

4-asis	daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.		
5-asis	Klausymas - Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, enciklopedinių, informacinių ir pan.), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. - Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. Kalbėjimas - Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. - Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. - Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius,	Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų. Vaikas, paklausęs auklėtojos skaitomo lakštingalos pamėgdžiojimo, sako: – Auklėtoja, išijunkim paukščių garsų pamėgdžiojimo kompaktą ir kitų paukščių paklausysim. Vaikas vartydamas nuotraukų albumą sako, ką žino, vardija ką mato. Pasakoja apie tai, kas buvo, kalba apie matytą filmuką. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Pasakoja, komentuoja piešdamas, įvardija savo vardo bei kito žodžio pirmus garsus. Kuria trumpus eilėraštnukus, juos savaip pagražindami.	- Sudaryti galimybes susipažinti su įvairių žanrų teksta, padėti pajauti tekstų stilistinę įvairovę. - Skaityti įvairių žanrų tekstus (skelbimus, įvairių enciklopedijų tekstus ir pan.). - Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant atvirus klausimus. Skatinti kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plėsti žodyną, turtinti įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius. - Skatinti kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. Būti dėmesingu pasakojimo klausytoju. - Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, ištiktukus, jaustukus ir pan.). - Skatinti išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos

5-asis	veiksmazodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.		trumpinant, įvairiai jungiant. Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus. Skaitant kūrinėlius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą.
6-asis	Klausymas - Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. - Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius. Kalbėjimas - Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją - ją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), tech - nologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei, draugų, visai grupei.	Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. Perskaičius pasaką ar kitą tekstą vaikai samprotauja kas gerai, blogai, kas patiko ir pan.. Kartais auklėtojai paklausus viena kalba, vaikas atsako kita, išgirdęs sakant „hello!“, atsako „labas!“. Komentuoja matomą paveikslą: – „Čia nupieštas rutulys su daug spalvotų spalvų. Va, čia žalias rutulys, o aplinkui geltonas, o aplinkui dar žalias.“ Kuria pasakas, pasakas be galo.	- Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų. - Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti. - Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinis, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnės sandaros žodžius. Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems. - Pasakoti apie nepažįstamą patirtį, skatinant kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą. - Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus, dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. - Išmėginti kalbinės raiškos priemones kuriant dialogus,

6-asis	Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajaušta. - Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnę sandaros žodžius. - Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. - Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmybišiais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.	inscenizuojant, vaidinant. - Inicijuoti įvairius žodžių žaidimus, pasakojimų būdus: spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius, ir kt. - Išmėginti kalbinės raiškos priemones, kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant. - Organizuojamos veiklos: skaitovų konkursas, geriausios metų knygos vaikams rinkimas ir tam skirta piešinių paroda „Iš knygelės į širdelę“, Tetrų spektakliai, susitikimai su žymiais žmonėmis, ekskursija ir veikla bibliotekoje. Vaikų tereto projektas „Vaidiname draugams“.
ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESSE		
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:		Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– trejų metų nekalba;		– atidžiau stebi aplinką ir aplinkinius, kartoja

– negeba išsakyti savo poreikių bendraamžiams ir (ar) ugdytojams; – būdamas penkerių metų netaisyklingai taria kalbos garsus (švepluoja); – prastai suvokia kitų kalbą (prašymus, nurodymus), ypač sudėtingesnes frazes; – negeba rišliai papasakoti įvykių; nusakyti savo jausmų, išgyvenimų; – nejuokauja ir nesuvokia kitų humoro; – dažnai reikia kartoti prašymus, nurodymus; – negali arba neaiškiai išreiškia susidomėjimą kalba; – kalba gramatiškai netaisyklinga (daro kaitymo, derinimo, prielinksnių vartojimo ir kt. klaidų); – kalba skurdi, menkas žodynas, vartoja mažai būdvardžių; – klausydamasis blogai suvokia pasaką ar kitą tekstą; – nemėgsta deklamuoti eilėraščių, sunkiai juos išmoka; – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – kalba nesklandžiai, susijaudinęs pradeda mikčioti; – sunkiai įsimena žodžių reikšmes; – kalba per lėtai arba per greitai; – nuolat prašo pakartoti, įdėmiai stebi kalbančiojo veidą; – neišgirsta, kai į jį kreipiamasi.	kitų vaikų elgesį; – komunikuoja neverbaliniu būdu (gestais, mimika, akimis, judesiais); – derina žodinę ir nežodinę kalbą; – apžiūrinėja jau pažįstamus paveikslėlius, bet neprisimindamas pavadinimo klausinėja: „Kas čia?“ „Ką daro?“ ir pan.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Mokykite išsiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas. • Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija). • Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.). • Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliuokite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan. • Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą. • Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos. Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai. • Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius. • Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan. • Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliuokite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją. • Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.	

7.1.7. Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį ką nors parašyti ir perskaityti.

Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. Skaitymas – tai simbolių, brėžinių prasmės suvokimas, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais. Skaitymo mokymosi sėkmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Kad vaikas mokytųsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan.

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis;
- domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas;
- trumpų žodelių skaitymas.

Vertybė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Esminis gebėjimas: Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	Skaitymas Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiaisiais. Rašymas Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, braukojomis įvairias linijas.	Manipuliuodamas žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas. Domisi įvairiais rašikliais.	• Sukurti knygų aplinką, kad galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygutes: vartinėti, čiupinėti, plėšyti, kramtyti, žaisti. • Pasisodinus ant kelių, kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti apie tai, ką mato kiekviename puslapyje. • Sudaryti situacijas, kuriose vaikas galėtų matyti, kaip rašote.
2-asis	Skaitymas Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.	Vaikas atsivertė knygą, palietė pirštais paveikslėlį. Pamatęs aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“ Spontaniškai brauko popieriaus lape.	• Laikant vaiką ant kelių, skaityti knygutę. Leisti pačiam laikyti knygutę, versti lapus. Rodyti knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su vaiko gyvenimu. • Papildyti rašytinę aplinką. (Bibliotekėlė grupėje) • Parūpinti rašinėjimams popieriaus ir amžiui tinkančių įvairių rašiklių.
3-asis	Skaitymas Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose	Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto. Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt.	• Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trypus tekstus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų

3-asis	vaizduo - jamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius. Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas.	Keverzoja lape.	personažų kalbą. • Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su tekstu susietus daiktus. • Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę. • Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis.
3 - 6 metai			
4-asis	Skaitymas Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuluoti veikloje. Rašymas Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboiais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuluoti įvairioje veikloje.	Vartydamas knygutę, šnekasi su veikėjais. Vaiko kraigalionėse matomos raidės ar jų elementai. Surado šaką ir sako: – “Žiūrėkit, ši šaka panaši į mano raidę V. “Paveikslėlyje įrašo savo vardą.	• Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalą, knygą, bukletą ar skrajutę. Skatinti vaiką domėtis suaugusiojo skaitomu tekstu suteikiant jam informacijos apie skaitymą. • Užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė“. Atsakymus užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti. • Skatinti pasakoti ką mato paveikslėlyje, kas ką daro, ką kalba ir pan. • Turtinti aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. • Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar viešoje bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. • Verti vardo, pavardės raidžių karolius. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.

5-asis	Skaitymas Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedan - čius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raidę. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. • Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Rašymas Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). • Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuo-tais sakiniiais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis.	Vartydami knygutę, vaikai kalbasi tarpusavyje, komentuodami raideles, paveikslėlius. Pastebi raideles aplinkoje, savo ir kitų vaikų veiksmuose. Kuria reklamas, rašo laikraštį. Iliustruoja pasakas, kuria savo rankų darbo knygeles, braižo planus (transporto maršrutą, savo kelia į darželį, parduotuvę ir pan.). Rašo savo vardą.	• Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus: A – stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas. • Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan • Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. • Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. • Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstus. • Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. • Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius, rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. • Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis,
--------	---	---	--

5-asis			grafikais, juos komentuoti. • Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.
6-asis	Skaitymas Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais teksta, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės rai - džių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. • Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Rašymas Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.	Kalbasi tarpusavyje, kokias raides jau pažįsta, išploja vardus skiemenimis. Eidamas gatvę, perskaito gatvės, parduotuvės pavadinimą. Užrašo savo vardą, kopijuoja aplinkos daiktų pavadinimus, piešia eismo ženklus, kompiuteriu užrašo raides, žodžius.	• Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus: A – stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas. • Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. • Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. • Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, ištiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. • Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstus. • Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. • Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius, rašyti savo

6-asis			vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. • Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. • Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.
ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĖ			
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:		Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“	
– vengia žaidimų, susijusių su piešimo, spalvinimo užduotimis; – sunkiai apvedžioja kontūrus, sujungia taškus; – negeba atlikti tikslių judesių rankomis; negrabiai laiko pieštuką, rašiklį; – neskiria panašios formos ženklų, simbolių; – negali nukopijuoti paprastų formų; – negeba sudėlioti dėlionės; – blogai orientuojasi popieriaus lape; – netinkamai išdėsto jame piešinį; – sunkiai atlieka žodinius nurodymus, susijusius su ženklų seka.		– prašo pagalbos ir ją priima; –reikalaujamas užduotis (atpažinimo, taškų sujungimo ir pan.) geriau atlieka kompiuteriu; noriau dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu.	
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas. • Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais. • Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį. • Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakatą, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato. • Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraitė“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.) • Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite tas raides nuspalvinti. • Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybes popierių ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt. • Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus.			

7.1.8. Iniciatyvumas ir atkaklumas

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nenutraukti atliekamos veiklos. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojo vaidmuo ugdant vaiko iniciatyvumą ir atkaklumą: pritarti vaiko iniciatyvai, ją palaikyti, pasidžiaugti vaiku, pasirūpinti, kad vaikas susidurtų su veikla ir užduotimis, kurios šiek tiek viršija tuometines jo galimybes.

Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja jo gebėjimai:

- pačiam susirasti veiklos ir turiningai ją plėtoti;
- įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradingai ją plėtoti;
- susidoroti su kliūtimis siekiant realizuoti sumanymus.

Vertybne nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gabumais

Esminis gebėjimas: Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Pats eina į sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. • Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreišdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	Turi mėgstamus žaislus. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. Tiesia kamuoliuką auklėtojai, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidinimus „Bėga bėga pelytė“, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti.	• Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą. • Priimti vaiko siūlomus žaidimus, žaisti žaidinimus su vaiku tol, kol jis to nori. • Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo: sukaišioti detales į atitinkamas ertmes, sudėti piramidę ir pan.
2-asis	• Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. • Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą,	Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau įspraudžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą. Prieš kelias dienas matė, kaip kirpėja kirpo sesutę, todėl ima šukas ir šukuoja lėlę. Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgiančią draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spausti muzikinio žaislo mygtukus. Stebi, kaip auklėtoja stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. Rodo nepasitenkinimą, kai kas nepavyksta, rėkia, reikalaujamas pagalbos.	• Pabūti greta, kai vaikas mokosi naujų veiksmų. Neskubėti padėti. • Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą. • Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. • Padėti įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų nepavyksta atlikti norimo veiksmo.

2-asis	negalėdamas įveikti kliūtis.		
3-asis	- Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. - Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. - Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo. Ilgai tyrinėja naują žaislą. Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva. Atkakliai tvirtina, kad nenori miegoti.	- Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtoju pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydamiesi naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokštelį, baigti sudėti dėlionę. - Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai. - Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. - Neišleisti vaikų iš akių. - Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę.
3 - 6 metai			
4-asis	- Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. - Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. - Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamoje veikloje. Randa išeitį, susidūrus su kliūtimi.	- Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. - Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe. - Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitį, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti.

5-asis	• Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. • Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, ar visai grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. • Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Auklėtojui pasiūlius veiklą, patys pasirenka, kaip, pvz., pieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotai pieštukais, kiti tapo guašu, treči – kreidelėmis. Kiekvieno mamytė vis kitokia. Kažkam nepavykus, kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	• Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. • Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Nesiūlyti uždarų užduočių, kuriose auklėtojas nurodo vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius. • Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.
6-asis	• Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. • Susidomėjęs ilgesniam laikui ištraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. • Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.	Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus. Prie vaikui įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (pvz., pasidaro Užgavėnių kaukes). Nepasisėkus, kreipiasi į draugą pagalbos, kuris jam padeda.	• Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų. • Pasiūlyti įdomios veiklos idėjų, sumanymų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. • Skatinti pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan. • Pasirūpinti, kad vaikas susidurtų su veikla ir užduotimis, kurios šiek tiek viršija tuometines jo galimybes.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĖ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– mažai arba visai nesidomi naujais daiktais, netyrinėja aplinkos; – neklausinėja;	– pageidavimus ir norus išreiškia gestais ir (ar) mimika, garsu arba akimis; – geba neverbaliniu būdu parodyti aiškų

– pernelyg „įstringa“ toje pačioje veikloje; – negeba savarankiškai susirasti veiklos; – su kai kuriais daiktais atlieka įkyrius, neadekvačius veiksmus; – negeba savarankiškai planuoti veiklos; – negeba perkelti turimų įgūdžių į naujas situacijas	susidomėjimą pasirinktu daiktu arba veikla; – žinodamas, kad ne visada gali suvokti auklėtojos aiškinimą, instruktavimo metu stebi kitų vaikų elgesį ir jį mėgdžioja.
--	---

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi.
- Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų).
- Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite.
- Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamštelius, pripilti vandens, užsukti ir pan.
- Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką.
- Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.
- Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu.
- Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.

7.1.9. Kūrybiškumas

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Tai vaiko pasinėrimo į savo patirtį ir šios patirties įtraukimo į naują visumą, naujas idėjas, naujus sumanymus ar naują rezultatą procesas. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi ir vaiko saviraišką skatinanti aplinka. Siekiant atskleisti ir ugdyti vaikų kūrybiškumą itin svarbų vaidmenį vaidina šie veiksniai: kūrybiška aplinka, kurioje būna ugdomas vaikas. Įvairių formų žaidybinė veikla. Ugdytojo asmenybė gebanti atpažinti bei vertinti vaikų kūrybiškumo ugdymosi pasiekimus, mokanti skatinti vaikų kūrybiškumo plėtotę.

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: • domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais; • gebėjimas įžvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti; • troškimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti; • drąsa veikti, daryti savaip.			
---	--	--	--

Vertybė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas: Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais,	• Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų išpūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. • Suteikiant galimybę apžiūrėti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų

1-asis		balsu). Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo.	paviršius (tekstūras) išnaudoti visus 5 pojūčius. • Duoti žaisti su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, leisti klausytis įvairių garsų, suteikti galimybę užuosti įvairius kvapus.
2-asis	• Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. • Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus.	• Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. • Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas įprastas reiškiny. • Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius. • Naudoti žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiančius žaislus. • Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. • Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.
3-asis	• Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. • Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškinių, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege. Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus.	• Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. • Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrėti suaugusiųjų). • Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai aprengus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibirėliais. • Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet

3-asis		Suteikus galimybę atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočelių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus. Savitai reaguoja į naują patirtį. Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos.	aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. • Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. • Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke • Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas piešti, tapyti, žaisti.
3 - 6 metai			
4-asis	• Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. • Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. • Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kurį sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais). Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu ir vaizduoja jų judėjimą. Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir iširti dar nepažintus dalykus.	• Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. • Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. • Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. • Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). • Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). • Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas).

4-asis			• Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaizdinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas). • Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiame gyvenime. • Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą. Girti, įdomiausius posakius, klausimus, veiklos būdai užrašyti, skatinti idėjomis pasidalyti grupėje, kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami.
5-asis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. • Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį.	Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir nestandartinių atsakymų. Siūlo įvairius problemų sprendimo būdus. Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., žaislus į lentyną nuveža lėlės vežimu). Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje – vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir pan. Kuria naujus žodžių, garsų,	• Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). • Klausti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymo lankstumą – skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. • Ugdyti originalumą – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. • Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas. • Prašyti sugalvoti, kaip būtų galima detalčiai išstobulinti savo „objektą“, įsivaizduojant, papasakojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad jis būtų kuo labiau išbaigtas, dar tobulesnis. • Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos

5-asis	- Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas - jas, siūlo kelis variantus. - Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.	objektų spalvų, judesių, istorijų derinius. Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai (pvz., bananas tampa telefonu, o pagaliukas sunkvežimiu). Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas auklėtojos, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis. Išbando įvairius piešimo būdus (vašku, dažymą pirštais ir pan.), sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. Aktyviai dalyvauja kuriant ir pristatant bendrą produktą. Sėkmingai dirba su kitais. Tariausi su grupe, moka pateikti savo idėjas ieškodamas bendro sprendimo (neužgožiant kitų ar neliekant nuošalyje). Dalijasi išpūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį.	ir realybės. - Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. - Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių išpūdžiais ir nuotykiomis su kitais vaikais. - Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausieji kūriniai, <i>vaikai nesivaržo vieni su kitais</i>). Visais atvejais surasti, pastebėti ir išsakyti tai, už ką būtų galima pagirti. - Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. - Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokytis ir dirbti grupėje.
6-asis	- Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. - Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. - Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. - Drąsiai, savitai	Patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t.t. Naudojasi tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys praplėsti vaiko akiratį. Smalsus, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne	- Skatinti tolesnį divergentinį mąstymą. Užduoti klausimus: „Kas būtų, jeigu?..“ - Siūlyti įvairios veiklos ne tik patalpoje, bet ir lauke, skatinant pamatyti naujus, iki tol nepastebėtus įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais, stebėti augalų, paukščių gyvenimą. - Nuolat atkreipti dėmesį į visus žmogaus pojūčius. Mokytis pastebėti, įsiklausyti, užuosti, paliesti ir pajusti. - Taikyti įvairius metodus ir būdus: – smegenų audrinimas (pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi, kad nebūtų karo?); – fantastiniai klausimai (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei

6-asis	eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes. Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais. Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinėdamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas įvairias istorijas.	išnyktų visi suaugusieji?); – prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų; – kūrybiniai vaidinimai (prašoma suvaidinti kokia nors tema trumpą siužetą.); – pasakos kūrimas sėdint ratu; – fantastinio gyvūno piešimas. Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo geriau. • Kurti žaidybines ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų. • Skatinti perkurti pasakas (pvz., klausiant, kas būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o Raudonkepuraitė – klastinga? ir pan.).
--------	--	--	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESSE

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „ <i>Aš galiu kitaip</i> “
– retai naudoja realius daiktus žaidimo tikslams, nežaidžia siužetinių žaidimų; – kalba per daug realistiškai, joje nėra fantazijos net kūrybai atvirose situacijose (sekant grupėje pasaką ir pan.); – susiduria su sunkumais vaizduodamas veikėjus, veiksmus, nežaidžia kurdamas melodiją, dainelę; – pažodžiui suvokia perkeltinę kalbą; – nelabai supranta juokus; – piešdami, konstruodami užstringa ties vienu būdu, spalva, forma ir pan.; – mažai kuo domisi (interesai apsiriboja viena siaura sritimi, nepavyksta sudominti kita veikla); – kūrybinėse situacijose vaiko pasiūlymai, pastebėjimai kasdieniški, neoriginalūs; – nekuria įdomių žodžių.	– stengiasi pasinaudoti kitų pavyzdžiais, mintimis (pvz., piešdamas truputį nusižiūri iš vieno ar dviejų draugų); – stebi, kai kiti juokiasi, pokštauja, mėgdžioja jų elgesį; – vaizduotės žaidimų metu renkasi pasyvesnį vaidmenį (būsiu medis, palaikysiu pintinę).

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus.
- Siūlykite naujas žaidimų idėjas.
- Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirti.
- Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinio aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą „lovele““).
- Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt.

- Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais.
- Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais.
- Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau.
- Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais.

7.2. Vaiko santykių su kitais plėtotė

7.2.1 Santykiai su suaugusiais

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas siekdamas padėti užmegzti ir palaikyti šiltus, partneriškus vaiko santykius su suaugusiais, gerbia vaiką, šiltai, palankiai su juo bendrauja, yra geranoriškas, partneryste grindžiamų santykių modeliu vaikui, natūraliai priima netinkamus vaiko poelgius, padeda vaikui juos suprasti ir išmokyti tinkamų bendravimo būdų. Saugiai prie artimų suaugusiųjų prisirišę vaikai patiria mažiau sunkių emocijų, elgesio problemų.

Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba,
- gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais,
- žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Vertybė nuostata: Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.

Esminis gebėjimas: Pasitiki pedagogais, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariausi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. • Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.	Atsiskirdamas nuo tėvų verkia, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais. Šypsosi, čiauska ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis auklėtojas. Šliaužia, ropoja, eina prie juo besirūpinančio auklėtojo, tiesia rankas, kad šis jį paimtų, kai į grupę įeina nepažįstamas žmogus.	• Padėti vaikui pajusti prierašumą prie juo besirūpinančio auklėtojo: palaikyti akių kontaktą, panešioti, pažaisti su juo, parūpinti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko ramino būdus. • Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypseną, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirkščiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia

1-asis			rankas), pažaisti ir kt.
2-asis	• Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritrimo ar nepritrimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.	Verkia ar sunerimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau ramindamas glaudžiasi prie auklėtojo, susidomi kitais vaikais ir žaidimais. Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus: apkabina arba nusisuka, myluoja arba atstumia. Išprašo iš suaugusiojo to, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Nori lipti laiptais, palipa ant pirmos pakopos ir pažiūri į suaugusiojo veidą. Pamatęs šypseną, lipa toliau, o griežtą veido išraišką – sustoja ir laukia. Pargriuvęs žvilgtėri į suaugusiojo veidą, pamatęs išgąscio išraišką, pravirksta, pamatęs šypseną – atsistoja. Bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Traukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Stebėdamas spektaklį darželyje, išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų personažą.	• Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, pasakyti, kada ateis pasiimti, susitarti, kad dar galės pamokuoti per langą, palikti žaislą iš namų ir kt. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą. • Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, ir padrąsinti, paskatinti jį. Stengtis, kad auklėtojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išeikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Žaisti su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstantos informacijos teikėju, elgesio modeliu, pagalbininku. Reiškia pritiriamą ar nepritiriamą veido mimiką reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius. • Pirmiausia parodyti vaikams naują aplinką, joje pažaisti ką nors smagaus, malonaus. Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisti kartu su auklėtoju. Po to skatinti vaikus savarankiškai žaisti su nauju žaislu. Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus
3-asis	• Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų.	Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina. Bėgiodamas kieme nutolsta	Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant

3-asis	• Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinan-tis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veik-smus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima su-agusiojo pagalbą, kartais užsispiria. • Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtoja yra šalia jo arba matoma netoliese.	nuo auklėtojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi auklėtojo neišleisti iš akių. Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjos ir auklėtojos veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu. Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprenngiamas, bando tai padaryti pats. Gali atkakliai reikalauti, kad suaugusysis paduotų aukštai padėtą greit dūžtantį ar žaidimui nesaugų daiktą. Iš draugo atima žaislą, jei tokį turi namie, ir sako „Mano“, prašo suaugusiojo jam žaislą grąžinti. Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra auklėtojas.	tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. • Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suau - gusiojo, būti vaiko saugumo garantu. • Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariai, daiktų pakaitalų naudojimą, persi - kūnijimą, tapimą kuo nors: klausti, ko reikės žaidimui; paduotą kubelį „suvalgyti“ lyg bandelę; vadinti vaiką prisiimto vaidmens vardu; parūpinti vaidmens atributų, žaislų komplektų (pvz., lėlė, indai, vonelė, sunkvežimis, kubeliai); įsitraukus į žaidimą ką nors pirkti, ko nors pagei - dauti, kad vaikas galėtų praturtinti žaidimą; kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. • Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juo būdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų; pasiūlyti išspręsti problemą; paskirstyti vaidmenis ir veiklą: „Aš nuplausiu stalą, o tu gali jį nušluostyti.“ Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą. • Į grupę retsykliais pasikviesti svečių, kviesti tėvus ar senelius, dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.
3 - 6 metai			
4-asis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja	Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats bėga į grupę, dairoi, ką ir su kuo žaisti. Įsitraukia į auklėtojo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai, kalbasi su	• Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje. Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje.

4-asis	su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusia - jam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suau - gusiuoju. • Kalbasi, ką nors veikia su ne pažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.	auklėtoju, ką ir kaip daro, klausia patarimų, prašo priemonių, rodo, ką padarė. Paklauso auklėtojo patarimo užsidėti kepurę ir apsirišti šaliką, kadangi lauke pučia stiprus vėjas. Kalbasi su į grupę pakviestu svečiu, stebėdamas jo veiklą ir pats tai daryti.	Dėl vaikų ugdymo, išvykų, švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais. • Organizuoti stalo žaidimų vakarus su tėveliais. • Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgy - vendinti. • Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti. • Kviesti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge.
5-asis	• Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugu - siojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. • Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.	Paprašo auklėtojo pabūti ligoniui ir jį „gydo“: paklauso širdies ritmo, matuoja temperatūrą, „išrašo“ receptą. Auklėtojui paprašius, paguldo jį į „ligoninę“. Prieina prie auklėtojo ir sako: „Tomas ima žaislus iš lentynos ir mėtė.“ Ir laukia auklėtojo atsakymo. Patvirtinus, kad žaislų mėtyti negalima, nubėga. Susijaudinęs atsisako deklamuoti eilėrašį per šventę, nors auklėtojas to ir prašo. Į grupę atėjusiems svečiams aprodo savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus.	• Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, pa dedan - čių plėtoti žaidimą. • Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. • Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Grupės vakaronėse skatinti deklamuoti eilėrašį kartu su šeimos nariais. • Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.
6-asis	• Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiaisiais.	Atėjęs iš namų auklėtojui pasipasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus. Pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su auklėtoju suformuluoja	• Padėti vaikams keisti netinkamus bendra - vimo su suaugusiaisiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti.

6-asis	Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.	taisyklę. Paaiškina auklėtojiui, kad dabar nenori piešti piešinio, pasako, kad nori žaisti. Pasako, kad nepažįstamas suaugęs žmogus gali būti negeras: gali ką nors pavogti, kur nors nusivežti vaiką, ką nors blogo jam padaryti. Pamokytas pasako, kad pasiklydęs pagalbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų.	- Kartu su vaikais sudaryti dienotvarkę, tartis dėl jos pakeitimų. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. - Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. - Padėti vaikams išmokyti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). - Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Išklausyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.
--------	--	--	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– sunkiai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų; – aktyviai priešinasi tėvų ir ugdytojų prašymams, nurodymams; – neprašo pagalbos (nesuvokia, kad galima jos paprašyti); – nedemonstruoja šiltų jausmų ir prisirišimo prie artimųjų; – vengia akių kontakto; – tempia už rankos, norėdamas parodyti ar paprašyti; – pasakoja pernelyg garsiai; – mažai pasakoja apie savo potyrius; – neprašo pasakėlių ar pokalbių.	– siekia bendrauti su kitais asmenimis savitais būdais; – kviečia žaisti tokius žaidimus, kurie jam yra suprantami.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų.
- Mokykite suprasti užuominas, kurias siunčia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“).
- Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti.
- Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką.
- Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprisigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau.

7.2.2. Santykiai su bendraamžiais

Išimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais, suprasti draugą, atrasti bendrą interesą, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais. Į bendravimą su bendraamžiais vaikai perkelia bendravimo su suaugusiuoju modelį.

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja: • gebėjimai užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais; • gebėjimai mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus; • gebėjimai užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.			
Vertybinė nuostataNusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Esminis gebėjimas: Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.			
Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 m.			
1-asis	Patinka žiūrėti ir būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.	Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.
2-asis	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori raudonos mašinytės, jei kitas su tokia žaidžia. Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, suduoda jam kastuvėliu.	Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažaisiti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.
3-asis	• Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. • Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu	Stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. Ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu,	• Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. • Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro

3-asis	- Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. - Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.	kiekvienas su savo žaislu arba tuo pačiu žaislu. Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rė - kia. Išmoksta pasakyti: „Ne - simušk, man skauda.“ Graso pirštelio: „Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą. Dažniau žaidžia su vienu vaiku.	žaidimo epizodus. - Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus. - Skatinti žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito.
3 - 6 metai			
4-asis	- Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). - Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariausi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. - Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Supranta kito norą žaisti kartu. Duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori. Sako: – Gerai, jei taip nori, imk. Aš pa - imsiu kitą. Palaukia savo eilės. (Mergaitė supyksta: – Aš norėjau būti mama. Jos žaidimo draugė sutinka: – Gerai, tu dabar pabūk mama. Po to aš būsiu mama.) Laukia savo draugės, kol ši ateis į darželį, ir žaidžia su ja.	- Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti smėlio laikrodį, susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu. - Komentuoti priimtinus ir nepriimtinus vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. - Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. - Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. - Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“; - Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.
5-asis	- Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. - Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo	Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. Palaiko vienas kito fantazavimą: – Pyp pyp, kur tu eini? Tuoj suvažinėsiu! – šaukia. – Nesuvažinėsi, aš nematomas! – atšauna kitas. Stengiasi užjausti, suprasti kitą. Pamatęs, kad vienas vaikas sudavė kitam,	- Padėti atstumtiesiems įsitraukti į žaidimus, išsiaiškinti kodėl jie tokie. - Siūlyti įvairios veiklos, turtinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. - Tarpininkauti ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje. - Pasiūlyti veiklos, kurioje

5-asis	draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. • Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	usirūpinęs stebi, kaip šis jaučiasi. Dėmesingai klausosi, ką sako kitakalbis vaikas, norėdamas su juo pažaisti. Nuolat grupėje žaidžia po du ar kelis.	keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.
6-asis	• Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. • Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, išitraukia iš derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. • Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.	Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisti su savo žaislu. Tariasi dėl žaidimo veiksmų, derasi. Pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne. Pasako, kuris vaikas yra jo draugas.	• Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų įspūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus. • Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis. • Pasiūlyti veiklą, kuriose reikėtų ką nors daryti drauge. • Kalbėtis apie draugus ir draugystę.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– įkyriai ar neadekvačiai siekia bendravimo; – agresyviai elgiasi su bendraamžiais; – reaguoja pernelyg impulsyviai, supyksta arba verkia; – nesidomi kitais vaikais ir žaidimais su jais; – nežaidžia siužetinių žaidimų.	– savitais, jam prieinamais būdais įsitraukia į vaikų žaidimus; – savitais, jam prieinamais būdais išreiškia draugystę; – žinodamas, kad pats ko nors nepajėgs, leidžiasi kitų vaikų vadovaujamas.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan. • Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį. • Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.).	

7.2.3 Aplinkos pažinimas

Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas. Ikimokyklinio amžiaus vaikams būdingas spontaniškas domėjimasis aplinka ir jos pažinimas yra labai svarbus vaiko kasdieniam gyvenimui. Labai svarbu, kad vaikai suaugusiųjų padedami mokytųsi surasti informacijos apie gamtos objektus, savo giminę, šalį, kitų šalių žmonių gyvenimą. Būtina sudaryti sąlygas žaisti pažintinius žaidimus, dalyvauti bendruomenės gyvenime, mokytis joje pritapti. Skatinti mąstyti ir kalbėti apie tai, ką sužinojo, suprato, atrado, kas ir kodėl juos domina.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:			
– socialinės aplinkos pažinimas, – pagarba gyvybei ir aplinkai.			
Vertybinė nuostata: Nori suprasti save bei aplinkinį pasaulį.			
Esminis gebėjimas: Įvardija ir bando paaiškinti socialinius reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus.			
Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus. • Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje. Džiaugsmingai reaguoja pamatęs mama, tėtį.	• Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje. • Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų.
2-asis	• Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. • Pažįsta kai kuriuos žmones.	Pamėgdžiodami suaugusiuosius bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valytis dantis, šluostyti stalą.	• Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan.

3-asis	Pasako savo ir savo šeimos narių vardus.	Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų.	- Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. - Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti su kiekvieno vaiko artimaisiais.
3 - 6 metai			
4-asis	- Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). - Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. - Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje.	Pažįsta savo namus, darželį, aikštelę kurioje dažniausiai žaidžia. Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.), klausia vardo, ką valgo ir pan. Pastebi naują daiktą, žaislą grupėje, kieme.	Sudaryti galimybę stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūrėti paveikslėlius ir klausyti skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus, patiems dalyvauti juos prižiūrint. Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaiškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių.
5-asis	- Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. - Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. - Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją.	Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, į tėvų darbo vietas. Išvykose rodo susidomėjimą, stengiasi nepamiršti atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. Kalba apie tai, kuo bus suaugęs. Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius.	Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas.
6-asis	- Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. - Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. - Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija	Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbrolis. Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, miestą ar rajono centrą kur gyvena seneliai, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočelų, muša sviestą ir kt.). Moka	- Supažindinti su giminės medžiu. - Ekskursijos į tėvėlių darbo vietas. Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. - Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. - Švęsti tradicines šventes - Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes (Užgavėnės, Kaziuko mugė, Vilniaus

6-asis	gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus.	palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. • Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi.	dienos, Velykos) fotoalbumus apie gamtą, kalbėtis apie tai, ką juose pamatė. Projektas „Mes rūšiuojam“, Žaidimai „Rūšiavimo ABC“, „Priežastys ir pasekmės“, Šeimos šventės darželyje.
--------	---	--	--

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– nežino svarbiausios informacijos apie save; – nežino svarbiausių amžiaus reikalavimus atitinkančių sąvokų; – nežino esminių metų laikų požymių; – negeba naudotis būtiniausiais prietaisais, priemonėmis; – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nesugeba žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – nepasakoja arba pasakoja labai skurdžiai apie aplinkos vaizdus; – aplinkos daiktus tyrinėja liesdamas; – nemėgdžioja aplinkos garsų; – nekreipia dėmesio į garsinius aplinkos signalus;	– dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, ypač žaidimo metu; – vaizduotėje susikuria draugų, apie juos pasakoja; – paklaustas tikslios informacijos (pvz., kur dirba tėvelis), jos nežinodamas mėgina atsakyti aptakiai: „Jis važiuoja ilgai į darbą, ten yra daug darbininkų, daug uždirba, man nupirko riedučius...“ ir pan.;

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Lankykitės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan.
- Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvelių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą).
- Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan.
- Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą.

7.2.4 Meninė raiška

Vaiko meninė raiška – tai vaiko išpūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką.

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- emocijų, patirties, minčių, išpūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais,
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,
- meninė kūryba ir improvizacija.

Vertybnė nuostata: Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminis gebėjimas: Spontaniškai ir savitai reiškia išpūdžius, išgyvenimus, mintis, patirta emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	Muzika, šokis • Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Žaidinimai ir vaidyba • Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Vizualinė raiška • Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptų linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.	Girdėdamas garsus, muziką, krykščia, spygauja iš malonumo, šnekasi su savimi, gurgia, ulba, imituoja girdimus garsus. Džiaugiasi naujais gebėjimais išgauti garsus balsu, mėgina skaityti knygas. Vaikui ėmus pliaukšėti delniukais, suaugusysis, paėmęs jo delniukus, ploja kartu linksmai sakydamas: „Gydu gydu katutes“. Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košę“. Pamirkytą į dažus teptuką apžiūri, paliečia pirštu dažuotą teptuko galą, bando priliesti prie lūpų, tepa ant popieriaus, paliktą pėdsaką patrina pirštu.	• Dainuoti trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku (pvz., „A-a a-a, pupa“, „Učia lylia tu, mažoji“ ir kt.). Žaidinti, supti, kutenti, myluoti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais ir liaudies dainelėmis (pvz., „Mylu mylu spust“, „Katutės“, „Grūdu grūdu čiułkinėlį“, ir kt.). • Vaikui pradėjus kaip nors intonuoti, veikti, bandyti jam pritarti, veikti kartu. • Žaidinti su žaislu ir be jo, kalbėtis įvairiomis emocijomis intonacijomis, naudoti įvairių tempų. • Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, elementarių pasikartojančių veiksmų suaugusiojo piešimą, lipdymą, kad vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus. • Pasiūlyti vaikui saugią, geros kokybės dailės priemonių ir medžiagų (vaškinių kreidelių, storų teptukų, ryškių spalvų dažų, modelino ir kt.), kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą.
2-asis	Muzika, šokis • Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–	Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas, judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius. Spontaniškai taria, intonuoja	• Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiaz, roko ir kt.) bei sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus.

2-asis	trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūp - čioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. Žaidinimai ir vaidyba • Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidi - nimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). Vizualinė raiška • Spontaniškai keverzoja ran kū judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. • Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirš - tais, varvina dažus, maigo tešlą).	garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz., „Katyte“, „Pelytė“, „Pyragėlis“). Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz., mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena koku nors daiktu. Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Suaugusiajam sekant pasakėlę ir vaiko arba savo delne maišant įsivaizduojamą košę, vaikas taip pat maišo, dalija, jai pasibaigus, vaizduoja, kaip pelytė bėga slėptis. Linksmai juokiasi. Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi. Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako. Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Radęs kelių spalvų dažus, tai į vieną, tai į kitą indelį įmerkia teptuką, ištraukęs pasižiūri, kaip jie varva, per nukritusius lašus braukia teptuku, patrina pirštais. Eksperimentuoja tapymą kempine.	• Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. • Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus tylą. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.). • Suteikti pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. • Kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti. • Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus („Virus viru košę“, „Eisim eisim į turgelį“). Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. • Vedžiodant žaislą, figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. • Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūlyti pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Vaiko veiklai skirti daug
---------------	--	---	---

2-asis			dėmesio, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais. Sudaryti galimybes žaisti, tepinėti, paišioti, dėti spaudus, ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų.
3-asis	Muzika - Emocingai atliepia klausomus kūrinius, šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. - Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. - Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). - Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. - Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. Šokis - Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. - Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką.	Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi. Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietų, ploja, trepsi). Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą. Pitaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais). Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais. Šliaužia vaizduodamas gyvatę, ropoja perteikdamas šuniuką, katytę ar kitą keturkojį, šokinėja ant dviejų kojų susiedamas judesį su kiškio judėjimu, mojuoja rankomis perteikdamas paukščio ar drugelio sparnų mostus, stovi ant vienos kojos kaip gandras, vaikšto pasistiebęs, pritūpęs pašoka į aukštį kaip varlė. Mojuoja rankomis kaip	- Klausyti dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinėlių. - Dainuoti įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais. - Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituojant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką. - Aprūpinti nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais (lazdelėmis, būgneliais, barškučiais, mediniais šaukštais ir kt.), daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes. - Sudaryti sąlygas ir skatinti kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi. - Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais tyrinėjant įvairius judesius, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Vengti prašyti, kad vaikai kartotų jiems rodomus judesius. - Skatinti šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti

3-asis	Žaidimai ir vaidyba • Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuoda - mas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiks - mais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. Vizualinė raiška • Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ar įvykius. • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.	medžio šakos. Šiuos judesius sujungia į seką. Visa tai daro įsivaizduodamas nupasakotą, piešinyje ar nuotraukoje pavaizduotą objektą. Paprašytas greitai eiti, lėtai atsitūpti, aukštai pašokti ir apsidairyti, šiuos judesius atlieka savo pasirinkta tvarka. Žaisdamas vaizduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmiais: iškeldamas kumštėlius ir juos sukinėdamas parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėgdamas apie tupintį draugą, pavaizduoja, kad tai – ropė. Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šūkčioti, trinti, kol pratrina skylę. Kišdamas pirštą į skylutę sako: — Pabėgsiu nuo vilko. Spaudinėja, suploja molį, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito. Baksnoja lipdiniu į stalą, imituoja kirmėlytę.	sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą). • Kviesti vaikus, kurie norėtų parodyti sujungtas judesių sekas grupės draugams, aptarti jų pasirodymą, išryškinant teigiamas puses. Tokios šokėjo-žiūrovo situacijos padeda vaikams vėliau įveikti scenos baimę. • Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Žaidžiant drauge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmi kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsitinka. • Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą: pabūti kaip aguonėlės, augti drąsiai, linksmi. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti, reikšti tokias emocijas, kokios tuo metu kyla. • Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. • Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrius ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. • Pasiūlyti eksperimentuoti
---------------	---	--	---

3-asis			įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis. Kalbėti apie tai, ką vaikas daro, skatinti išbandyti kitus būdus.
3 - 6 metai			
4-asis	Muzika - Klausydamasis ir tyrinėda - mas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. - Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorinės ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes. - Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, plo - ja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. - Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melo - dinus motyvus savo vardui, žodžiams. Šokis - Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų-keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.)	Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz., klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena. Dainuoja lietuvių liaudies (pvz., „Oi tu, kiški žvairy“, „Čip čipo“ ir kt.) ir autorinės (pvz., V. Barkausko „Ežys“, A. Katinienės „Gaidys“ ar kt.) dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“ ir kt.), atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių ir atlieka kitus judesius. Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui, žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia,	- Klausytis muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant. - Dainuoti su vaikais trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono liaudies bei originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. - Sudaryti galimybę žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti, suktis po vieną ir už parankių, ploti ir t. t. - Pasirūpinti, kad netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos ar buities atliekų daiktų (pvz., tuščių buteliukų, dėžučių ir kt.) ir pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų. - Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti, pasiūlyti spontaniškai kurti patiems. - Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. - Kuriantį vaiką skatinti

4-asis	šokius. • Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių jude - sių seką. Žaidimai ir vaidyba • Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. Vizualinė raiška • Patirtį išreiškia įvairiomis	judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles ar kt.). Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Skrido uodas“ ir kt. Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją, pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos iki nuvytimo. Ar šokinėja ant dviejų kojų, viena koja perteikdamas lietaus lašelius, ritasi perteikdamas upelio tekėjimą, sustingsta ledo gabaliuko poza, vėl atsigula ant žemės rodydamas, kad ištirpo. Atsineša ir susideda reikalingus kirpyklai daiktus, žaislus – įsirengia kirpyklą. Kerpa vieną veikėją, po to kitą, išraiškingai, perteikdamas emocija pasakoja apie tai, ar bijo kirptis, ramina, kad neskaudės ir t. t. Žaisdamas pagal pasaką, pasakoja įvykius (kur keliavo, ką matė, ką sutiko, o pabaigia savaip). Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų. „Spontaniškai reiškia emocijas: susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypsosi, džiaugdamasis, kad pavyko. Pabaigęs kartu su visais nusilenkia. Komentuoja kylančias asociacijas atradus apskritimo	naudoti natūralius, su jokių šokio žanru nesusijusius judesius. • Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprenkti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Siūlyti pažaisti teatrą. • Drauge eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduo - jama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos. Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti. • Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas ne pirmiau išmoksta, o paskui kuria, bet kurdamas mokosi. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka. Pedagogo vaidmuo – turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raiš - ką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus, aprūpinti priemonėmis ir medžiagomis, stiprinti vaiko pasitikėjimą, palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas
---------------	---	---	--

4-asis	linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, ko-mentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atspausdina spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.	ir iš jo išėinančių linijų piešimo variantus: – Nupiešiu mergaitei plaukus iki saulės. Ne, geriau iki jūros. Tai ne plaukai, tai sparnai. Atranda, kad štrichuojant galima ką nors pavaizduoti, pvz., energingai brauko mėlynos spalvos pieštuku ir sako: – Nuvažiavo mažina, o čia dūmai. Piešia linijas ant smėlio, sniege. Mėgina piešti flomasteriu abiem rankom. Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis.	pastangas ir kt. - Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis (pvz., klausant išraiškingo auklėtojo pasakojimo ant smėlio ar dažais padengto plastiko bandyti taip, kaip pavyksta, pavaizduoti piktą, šokančią, šokinėjančią liniją; - Padėti suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbų.
5-asis	Muzika Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinei,	Klausosi vokalinių ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo.	Sudaryti sąlygas klausytis ne tik vokalinių ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos
	instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. - Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. - Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms,	Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., l.l. dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Graži ponija pelėda“, „Lietuvos šalelė“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“ ar kt.). Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius (pvz., piktas vilkas, gudri, meili lapė ir t. t.), nuotaikas (džiaugsminga, liūdna, pikta ir kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.). Įvairiais ritminiais	muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės. - Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. - Pasirūpinti, kad netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais galėtų groti, pritarti dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams.

5-asis	šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. • Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Šokis • Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreišdamas aplinkos vaizdus. Vaidyba • Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panau - dodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žai -	(lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instru - mentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėraščiams (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio „Cirkas“ ir kt.), mįslėms, patarlėms, judesius rateliui, žaidimui. Šoka sukamuosius ratelius, pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“ ir kt. Su auklėtoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus, susietus su, pvz., drugelio gyvenimu, savarankiškai pasirenka lėtus šliaužimo, vertimosi judesius ir greitus skraidymo judesius, bėgiojimą, sukimąsi, kurie perteikia drugelio skrydį, juos sieja tarpusavyje atlikdamas „žemai“ ant grindų arba „aukštai“ atsistojęs. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. Parenka judesius šokio pradžiai (susirietęs guli ant žemės) ir pabaigai (stovi nuleidęs rankas ir galvą), aiš - kiai parodo, kad užbaigė šokį – sustodamas ar nusilenkdamas žiūrovams. Vaidindamas vaizduoja, kaip Batuotas katinas žygiuoja ir dainuoja, sustoja, pašoka, sukinėdamasis į visas puses apžiūri karaliaus pievas, kaip iškėlęs kardą kovoja su žmo - gėdra. Sukuria savo pabaigą – dabar katinas nebegaudo pelių, o valgo kačių maistą. Vaidindamas Batuotą katiną	Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų ir tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus. • Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. • Drauge su vaikais šokti sukamuosius ratelius • Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams siėti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes, pvz: „bėgo greitai kaip vilkas“, „šokinėjo aukštai kaip varlė“. • Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. • Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti-intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau. Klausti, kaip galėtų judėti ir kalbėti-intonuoti fantastinis veikėjas? • Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. • Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti į dekoracijų, kostiumų
---------------	--	---	--

5-asis	dimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. Vizualinė raiška - Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. - Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).	kalba pasitikinčiu balsu, veikia drąsiai, ryžtingai. Stebi, ar kiti vaikai, suaugęs domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina. Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir laisviau, drąsiau sukuria savų. Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu. Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Nupiešęs ant kalnelio stovintį berniuką plačiai atverta burna ir ilgomis iškeltomis rankomis, vaikas sako: – Čia berniukas šaukia: „Ei, visi ateikite čia, pas mane, greičiau!“ Norėdami pasakyti viską, ką žino apie vaizduojamą objektą, piešia „permatomus“ piešinius (nupiešto daugiaaukščio namo kambariuose detaliai vaizduoja tai, ką nori papasakoti). Vaizduoja žmogaus judesį (sulenkta einančio žmogaus kojas, iškeltas rankas). Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių ir kt. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. Kuria asambliažus, erdvinius-	kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus. - Turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad kūrybinė raiška nebūtų skurdi, pvz.: skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti ir kt. Kuo turtingesnė vaiko patirtis, tuo išradingesnė ir įdomesnė jo kūryba. - Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes, stebėti kitų judesius, patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. - Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, diskutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Gėrėtis jo sumanymais, pagirti už išradingumą ir kt. - Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius, dėlioti vaisių ir daržovių mozaikas Rudenėlio šventei. - Skirti pakankamai laiko pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. - Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų „Vaidiname draugams“, - Sudaryti sąlygas kurti,
--------	--	---	---

5-asis		plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelio, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanytą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. Konstruoja erdvinės figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). Gupele vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrasi savo atradimais.	reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis, (pvz., piešiant gamtoje, ant asfalto, smėlio, šlapio sulamdyto popieriaus, piešti plunksna, kitu teptuko galu, pagaliuku, akmenėliu ir kt.) • Padėti vaikui išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus.
6-asis	Muzika • Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. • Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. • Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria	Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinių. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinys atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus (pvz., smuiką, kankles, gitarą ir kt.). Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas (pvz., V. Juozapaičio „Lietučio pasaka“, lietuvių liaudies daina „Siuntė senis ožką“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Dai - nuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz., „Saulele motule“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.), klausydamiesi savo ir draugų dainavimo. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, l. l. dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulute, vakaran“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). Pritaria	• Sudaryti sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. • Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pamokyti dvibalsio dainavimo, dainuojant trumputes daineles kanonu. • Pasirūpinti, kad grupėje būtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris diriguotų orkestrui.

6-asis	melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. Šokis • Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgama - sis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreišdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus.	suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses (pvz., lietuvių liaudies melodija, harmonizuota V. Žiliaus, „Žvejų polka“, J. Gaižausko „Mažas valsas“, J. Štrauso „Polka“ ar kt.). Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia groti. Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz., pasakos be galo „Buvo senis ir senutė“, „Į aukštą kalną aš lipu“), paveikslui (pvz., žiemą, pava - sari, rudenį, gėles, medžius, gyvūnus ar kt. vaizduojantys paveikslai). Vietoj kalbos vietomis dainuoja (kaip operetėje), kuria muzikinius dialogus. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius. Šoka ratelius, pvz., „Aš dailus bernelis“, „Kumpu snapu pelėda“, „Kupolio rožė“ ir kt. Sujungia judesius atlieka mus įvairiame erdvės lygyje (aukštyje), įvairiu tempu, pa - naudojant įvairius judesius be konkrečios istorijos, pvz., ridentis žemai ir lėtai, bėgti aukštai ir greitai, suktis per vidurį greitai, lėtinti sukimąsi ir sustoti. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas su norima perteikti mintimi, šokio nuotaika, pvz., greitai sukasi pašokdamas aukštyr ir pakeldamas rankas į viršų, taip perteikdamas džiugesį arba lėtai svyruoja, nuleidęs rankas, pasilenkęs žemyn perteikdamas liūdesį. Priderina šiuos savo judesių	• Žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams. • Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Naudoti kitų tautų folklorinę medžiagą. • Siūlyti stebėti gamtą (gyvai, pvz., pro langą, arba nuotraukoje ar paveiksle), atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai (lietus, vėjas, ugnis) ir aplinkos objektai (gyvūnai, automobiliai, traukiniai) juda ar nejuda, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas. • Skatinti žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muziki - nius, pačių vaikų išgalvotus siužetus. • Padėti aiškiai matomoje vietoje netradicinių daiktų, teatro rekvizitų, kad juos patys vaikai panaudotų teatrinei kūrybai. • Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas. • Turtinti vaikų patirtį, vaizdinius. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno
--------	---	--	--

6-asis	Vaidyba • Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas. Vizualinė raiška • Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. • Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio	derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos tempą, nuotaiką. Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja daktarę lapę, kuri gydo miško žvėrelius ir paukštelius, girdo vaikus vaistais, atlieka operacijas. Palaiko bendravimą su žiūrovais nuolat į juos dirstelėdamas. Kūrybingai naudojasi aplinkoje esančia kėde kaip akmeniu, lapės nameliu. Keli vaikai, žaisdami teatrą, aptaria, kad bus žaidžiamas drakonas, kas bus drakonas, kas ir kaip jį nugalės, kaip drakonas vėl atgis. Apsirengia kuo panašiau į veikėjus. Po to spontaniškai žaidžia vaidina. Žaisdamas muzikinį žaidimą „Šiaudų batai“, laisvai, pagal situaciją reiškia veikėjo norus ir emocijas, nuosekliai atlieka veiksmus: linksmai šokinėja ir sukasi aplinkui, po to parodo, kaip skauda galvelę ir t. t. Kūrybos procese bendradarbiauja, vienas kitą taisy, dalijasi idėjomis, ginčijasi. Piešdami kuria fantastines istorijas. Kuria erdvines, mobilias kompozicijas. Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo. Juos fotografuoja, peržiūri naudodami multimediją. Bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinį rodo ekrane.	(instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse. • Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsiziūrėti bei apibūdinti, kokia gali būti ir ką gali „kalbėti“ linija (ji gali būti rami, aštri, virpanti, gali šokinėti, suktis, gali tyliai ir garsiai skambėti, gali pasakyti apie skirtingus kvapus – rožės ar česnako), spalva gali skleisti šilumą ar šaltį, ant popieriaus išpūtinėtų į šonus dažų dėmė gali priminti skrendantį paukštį ir pan. • Suteikti galimybę kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). • Sudaryti galimybę netikėčiausiais būdais pažinti dailės medžiagų galimybes: atliekant eksperimentą „Sprogstančios spalvos“ (naudojant maistinius dažus, pieną ir skystą muilą), piešiant stiklo kamuoliukais, bandant spalvų maišymąsi per nutiestus tarp spalvoto vandens indelių popierinio rankšluosčio tiltus, mėgaujantis ebru (tapyba ant vandens) ir t. t. • Padrąsinti vaikus įvairiapusei kūrybinei raiškai, kūrybai skaitmeninėmis priemonėmis: grupės
---------------	---	--	---

6-asis	piešimo ir kompiuterinėmis technologijomis.		kompiuteris, šviesos stalas, fotoaparatas, multimedija, interaktyvi lenta. Kaupti elektroninius arba popierinius vaikų kūrybos albumus (kompiuterinius piešinius, sukurtų kompozicijų nuotraukas ir kt.).
--------	---	--	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– vengia dalyvauti veikloje, kai yra derinamas klausymasis ir judesys (pvz., šokis); – atlieka netikslius judesius, kai reikia klausyti muzikos ir ritmiškai ploti; – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – negali atpasakoti girdėtų pasakojimų; – nepajėgia pakartoti demonstruojamų judesių; – nesiseka piešti aplinkos daiktų, kopijuoti, jungti taš- kelius, žaisti su spalvinimo knygelėmis; – nesidomi paveikslėliais knygelėse; – piešdami, lipdydami, aplikuodami daro netikslius judesius pirštais, darbeliai nuolat ištepti, suglamžyti; – sunkiai pataiko įdėti objektą į reikiamą vietą, varstyti raištelius, tiksliai sujungti dalis ir kt.; – netiksliai gestikuliuoja rankytėmis šokio, žaidimo metu ir pan.; – neigiamai reaguoja (dengiasi ausis, rėkia, slepiasi) į tam tikrus garsus (aukštus, žemus ir kt.); – neigiamai reaguoja į tam tikras spalvas; – „įklimpsta“ į vieną meninės raiškos būdą (pvz., pie- šia vienodas formas, naudodamas tą pačią spalvą).	– stengiasi piešti, remdamasis vaizduote; – stebi šokančius vaikus, klausosi muzikos, dalyvauja judriuose žaidimuose, kai nėra muzikos arba žodinių komentarų; – apžiūrinėja paveikslėlius, jei nereikia jų kopijuoti; – dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu; – atlieka veiklą, susijusią su regimuoju suvokimu (piešia, kopijuoja ir pan.); – žaidžia matytus ir išmokus žaidimus; – mėgdžioja bendraamžių žaidimus.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo).
- Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti.
- Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdysite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą.
- Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinėlį koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultatą.
- Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje.

- Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan.
- Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė.
- Mokykite pasisveikinimo ir atsisveikinimo dainelių.
- Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiuje šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.

7.2.5. Estetinis suvokimas

Vaiko estetinis suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinį, savo ir kitų kūrybos grožį. Tai vaiko estetinių galių – išgyvenimų, intuicijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, estetinio skonio ir vertinimo, supratimo, suvokimo, estetiškumo ir gėrio poreikio, veiklos ir kūrybos – visuma.

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui, aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta;
- jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.);
- estetinių potyrių refleksija – jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

Vertybnė nuostata: Domisi, gėrissi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Esminis gebėjimas Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. Tepdamas pirštais dažus stambeli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje	• Kurti muzikinę aplinką, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų ir malonių, švelnių melodijų, atliekamų balsu ar muzikos instrumentais. • Emocionaliai kalbėtis, žaidinti, bendrauti, kad vaikas girdėtų intonacijomis ir jaustų veiksmams reiškiamas emocijas. • Suteikti vaikui galimybę sureaguoti savo tempu, t. y.

1-asis		ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti. Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius.	palaukti tiek laiko, kiek reikia vaikui. • Būti šalia vaiko, kartu su juo džiūgauti, padrašinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę. • Kurti jaukią, gražią aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos.
2-asis	• Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelės iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksmą, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna. Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu. Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gąsdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu. Stebi tapantį suaugusįjį, klausosi jo sakomų žodžių: „tap, tap, tap; bėga, bėga, bėga; strikt, strikt, strikt“. Pats ima mėgdžioti tapymo veiksmus. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti.	• Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinų, skatinti teigiamas, džiugias emocijas ir slopinti neigiamų emocijų proveržius. • Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeltą įspūdį. • Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gąsdinimo, pasibaisėjimo emocijas reikšti sąlygiškomis mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia. • Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrinius. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. • Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.

3-asis	• Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. • Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. • Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	Kartais klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsistoja ir vaikšto. Stebėdamas šokį klausia: – Ką jis daro? Komentuoja: – Žiūrėk, jis sukasi! Jis pagavo drugelį! Nupiešia labiausiai įsiminusį šokio personažą. Suvokia, kad vaizduoja kitą – maitindamas lėlę, paklaustas paaiškina: – Aš esu mama! – Aš esu tėtis! Džiaugiasi jau girdētu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. Grožisi savo puošniais drabužiais. Jei šokis patiko, ploja. Galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę. Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Pasirodžius veikėjui, jį įvardija, nusako, komentuoja.	• Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti. • Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“ • Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. • Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaiduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį. • Džiuginti vaikus ir padėti jiems kaupti muzikinius įspūdžius, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis. • Kadangi vaikai nuo gausių ryškių įspūdžių greit pavargsta, reikėtų stebėti trumpą vaidinimą (daug kartų tą patį). • Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniais, žaislais, savo išvaizda. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu. • Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais. • Pasidomėti, ar vaikui patiko vaidinimas. Nuraminti, jei vaikas bijo, jog vilkas gali
---------------	--	--	--

3-asis			ateiti ir į jo namus. • Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota, pramanyta, sužaišta. • Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.
3 - 6 metai			
4-asis	• Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. • Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. • Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus. Įsijautęs į piešimo procesą, emocingai komentuoja savo piešinį. Skirtingai reaguoja matydami šokant polką ir valsą (ima šokinėti arba ramiai linguoja), linksmo siužeto paveikslėlį ir skulptūrėlę (aktyviai komentuoja arba ramiai apžiūrinėja, glosto). Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį, Kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl. Jautriai reaguoja į kitų vertinimus.	• Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose. • Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti. • Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą, paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna? • Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. • Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, paprašyti pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto. • Būti greta vaikui apžiūrinėjant meno kūrinius, daiktus, žaislus, ugdyti estetinį jautrumą – pritarti, papildyti jo išsakytas mintis • Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešinėliu, puikiai atrodo,

4-asis			gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu. • Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kurį norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl? • Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus. • Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą. • Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrausinti tęsti savo kūrybą.
5-asis	• Mėgaujasi muzikavimu, šoku, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. • Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbą, aplinką, drabužį,	Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti. Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas (pvz., „Lapė labai plonai kalbėjo, o meška – labai storai.“) ir jas pakartoja žaidimuose. • Su dideliu susidomėjimu dalyvauja kūrybos procese kartu su dailės mokytoja, paaiškina apie vėlykinio kiaušinio marginimo procesą. Džiaugiasi piešimo procesu. Kalbėdamas apie draugo piešinį, šokį, pagiria, kad buvo gražu. Trumpai grožisi gamta, su telkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir įvairumą. Džiaugiasi ir gėrasi ornamentais išgražintais drabužiais, aplinkos daiktais. Girdėtus muzikos kūrinius elementariai apibūdina (pvz., pelytės muzika – „plona“, tyli, o meškino – „stora“, garsi). Klausomus pro - gaminės	• Skatinti žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrument. • Kartu žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. • Skatinti stebėti menininkų kūrybos procesą bei patiems kartu kurti. • Sudominti patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Išklaustyti vaiką ir pačiam pasakoti apie savo kūrybinius sumanymus. • Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis

5-asis	tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.	muzikos kūrinius apibūdina žodžiais: „Polkutė – linksma, lopšinė – švelni, liūliuojanti, maršas – smagus, smagu grojant žygiuoti“ ir pan.). Savarankiškai pasakoja matyto šokio siužetą. Žiūrėdamas vaidinimą apie vilką ir ožiukus, atkreipia dėmesį į veikėjų elgesio, judėjimo, intonacijų ypatybes, jas įvardija. Kartu su auklėtoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę, elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas ir kt. Padainavęs, pažaidęs muzikinį ratelį ar žaidimą, pasako, kuris labiau patinka, o kuris nelabai. Išsako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis. Pasako, kodėl pačiam patiko ar nepatiko šokti. Draugystės dieną iškerpa iš popieriaus gėlę ir sako, kad nori padovanoti draugei už tai, kad ji gera ir dalijasi žaislais. Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūriniuose	naują grožį. • Nuolat ugdyti estetinį skonį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką. • Skatinti domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis. • Sugalvoti įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinio siužetą. • Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. • Sukurti situacijų, kad vaikas galėtų meno kūrinius, savo ir kitų meninę veiklą vertinti savaip lygindamas. • Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. • Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą. • Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius, pateikti į meninius sprendimus orientuotų klausimų, pvz.: „Kuriame piešinyje geriausiai pavyko pavaizduoti išvyką į zoologijos sodą?“ ir pan.
6-asis	• Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba.	Emociškai išgyvena meno kūrinius. Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos	• Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankytis parodose, muziejuose, teatre,

6-asis	• Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu.	eksponuoti, rodyti kitiems. Gėrįsi ir grožisi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems. Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu stengiasi viską atlikti kuo gražiau. Pateikdami keletą motyvų apibūdina, palygina patikusių ar nepatikusių muziką, šokį, dailės darbelį, vaidinimą. Palankiai vertina patinkančią savo ir kitų kūrybinę veiklą ir kūrinius: – Koks gražus namas, norėčiau tokiam gyventi! Pastebi neišraiškingą, nepavykusį kūrinių atlikimą. Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką. Gėrįsi ir palankiai vertina tinkamą bendraamžių elgesį, džiaugiasi pats gavęs pagyrimų. Piktinasi netinkamu elgesiu, išsako pastabą. Mėgdžioja gražaus elgesio pavyzdžius. Gana kritiškai savo ir kitų išvaizdai, pastebi, kada kiti netvarkingai ar nešvariai apsirengę, pagiria, atvirai išreiškia savo nepasitenkinimą ar susižavėjimą, pasako komplimentus: – Kaip gražiai, nuostabiai atrodai! Pastebi, kada mergaitės pasipuošia gražia suknele, plaukų segtukais, patinka tvarkingai ir gražiai rengtis, būti susišukavusiam, derinti drabužių spalvas. Grožisi ir išraiškingais žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetines ypatybes.	miesto šventėse, mugėse. • Pasikalbėti apie patirtus įspūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų: – Ką pajutai? – Kas įsiminė? – Kas patiko? – Ko reikia, kad vaidinimas, šokis ar piešinys būtų gražus, įspūdingas? • Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų. Skatinti pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. • Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla. • Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbo, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas. • Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinių, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Leisti suprasti, kad nuomonės gali būti visokios, ir jos visos yra svarbios. • Skatinti geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę. • Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Patiems dalyvauti jį puoselėjant: nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnėlių, dalyvauti medelių
--------	---	---	--

6-asis	• Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužtą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.	Pastebi grupės aplinkos estetiką ir ja rūpinasi (tvarkingai išdėsto žaislus, daiktus, gražiai padengia stalą, noriai puošia grupę), pastebi savo ir kitų estetinę išvaizdą, pvz., tvarkingus drabužius, švarias rankas. Grupelė vaikų kartu su auklėtoja samprotauja apie grožį. Suvokia ir savais žodžiais apibūdina muzikos kūrinius. Savarankiškai pasakoja stebėto šokio siužetą, nusako veikėjus, jų judesius, apibūdina šokio kostiumus. Supranta, kur sėdi žiūrovai ir savarankiškai užima jų vietą, parodo, kur vaidins aktoriai, žino, kada vaidinimas prasideda, o kada pasibaigia. Apžiūrinėdamas dailės kūrinius apibūdina spalvas, medžiagas, išraišką. Įvardija skirtingus meno kūrinių sukeliamus potyrius ir kilusias idėjas patiems veikt – Aš irgi noriu taip vaidinti. Bando atpažinti ir spėlioti, kokį veikėją vaidina: žaisdamas teatrą persirengia lape arba katinu ir atitinkamai veikia – eina tykodamas kiškio žingsniu arba žygiuoja mojuodamas kardu.	sodinimo akcijose ir kt. Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą. • Pratinti gražiai elgtis viešose vietose (teatre, koncerte, parodoje, prekybos centre). • Per pasivaikščiojimus lauke ar darželio aplinkoje paskatinti stabtelėti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. - Fotografuoti kaupti atspausdintus arba elektroninius vaizdus, peržiūrėti naudojant multimediją. Džiaugtis pastabumu, gražiais užfiksuotais vaizdais. • Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus. • Dažnai klausytis įvairių muzikos kūrinių, paskatinti vaikus susikaupti, išklausius savo mintimis pasidalyti su pedagogu ir draugais. Užduoti klausimų apie skambėjusią muziką, atlikėjus. • Skatinti aptarti stebėtą šokį, atkreipti dėmesį į šokėjų judesius, kostiumus, šokio muziką ir pan. - Skatinti reikšti įvairią nuomonę leidžiant suprasti, kad visokia nuomonė yra priimtina. • Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kūrinius ir jų kūrybos raiškos priemones – kompoziciją, spalvą, formą, siluetą, padėti erdvėje. • Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar, nes praktinė patirtis teikia daugiausiai peno estetiniam suvokimui ir jausenai.
--------	---	---	--

6-asis			• Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešinėliuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešinėliuose pavaizduota arti, o kastoli, kodėl taip atrodo ir kt.
--------	--	--	--

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– nesidžiaugia savo ir draugų dailės kūrinių, darbais; – nesistebi malonius garsus skleidžiančiais instrumentais, neįprastais šviesos šaltiniais; – nepastebi grupėje (namie) atsiradusio naujo gražaus daikto; – nemėgsta puošti grupės ar savo kambario; – neturi mėgstamos dainelės, spalvos, pan.; – nekreipia dėmesio į tai, kaip apsirengęs, ar drabužėliai švarūs, gražūs (vaikų supratimu); – retai kalboje vartoja estetiškas sąvokas „gražu“, „patinka“ ir pan.	– stengiasi darbą atlikti tvarkingai (nesako „Gražu“, bet „Padariau gerai“ ar pan.); – užbėga už akių įvykiams – žino, kad reikia pagirti draugo darbą, išgirstą dainą, todėl sako: „Kaip gražu“; – išgirdęs pastabą, kad kaukė netinka ar pan., paverčia juokais („Aš taip ir norėjau“).

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.)
- Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių.
- Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą.
- Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu.
- Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius.
- Prieš eidami į teatrą, koncertą, paruoškite vaiką suvokti meninę veiklą.

7.3. Mokėjimas mokytis

7.3.1. Aplinkos pažinimas

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais. Vaikai nuo pat gimimo nesąmoningai tyrinėja ir pažįsta juos supančią aplinką. Vaikui augant aplinka atsiveria vis plačiau ir labai svarbu, kad suaugusieji padėtų vaikui patirti pažinimo džiaugsmą.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugantis tobulėja: – socialinės aplinkos pažinimas, – gamtinės aplinkos pažinimas, – pagarba gyvybei ir aplinkai.
Vertybinė nuostata: Nori pažinti, suprasti aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja. Esminis gebėjimas: . vardią ir bando paaiškinti socialinius, gamtos reiškinius, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius.	Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus. Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus.	Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą).
2-asis	- Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, daiktus, jų atvaizdus. - Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Pamėgdžiodami suaugusiųs bando pašerti naminių gyvūną, palaistyti augalą ir pan.	- Skatinti išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. - Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos. - Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės. - Suteikti progą dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus, gyvūnėlius. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan.
3-asis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. - Skiria atskirus gamtos reiškinius. - Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. - Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. Pasako, kai šalta ar šilta. Padeda prižiūrėti naminius augalus ar gyvūnus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo susidomėjimą.	Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą, naminių gyvūnėlių. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnėlis ėda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Padėti vaikams, tačiau netrukdyti išsakyti savo supratimą.

3 - 6 metai			
4-asis	- Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. - Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. - Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukan, supant, skandinant). Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia.	Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaiškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. - Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje ir kt. - Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukan, supant, skandinant.
5-asis	Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. - Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. - Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.	Tyrinėdami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Sako, kad nori turėti globotinį. Ne tik dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius, bet klausia apie mums neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje. Dalyvauja mažos grupelės veikloje, dalijasi žaislais, pareigomis, idėjomis, tariasi dėl jų įgyvendinimo. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją.	- Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus (daiktai ir jų istorija), ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), tėvų darbovietes (profesijos), skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Grįžus padėti vaikams sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos (akmenukai, plunksnos, sėklos, lapai ir t. t.), piešinių, paveiksliukų, bukletukų ir pan. Parsineštą gamtinę medžiagą galima mokytis grupuoti pagal požymius. - Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai.

5-asis			• Vaikams suteikti progą išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės.
6-asis	• Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. • Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. • Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. • Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. • Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. • Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. • Papasakoja apie tradicines šventes. • Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. • Mokosi rūšiuoti atliekas.	Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). Mėgsta ruošti daržovių, vaisių salotas. Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės). Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete. Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi.	• Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. • Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais. • Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan. • Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublį. • Pagal galimybes supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika • Skirti užduotėles vaikui stebėti žvaigždes žiemą ryte einant į darželį ir pasakoti. • Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. • Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. • Siūlyti stalo žaidimų, įvairių lotų. • Siūlyti vartyti žurnalus,
ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ			
Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:		Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“	
– nežino esminių metų laikų požymių; – negeba naudotis būtiniausiais prietaisais,		– dažniau klausia: „Kas čia?“ „Ką šitas daro?“ ir pan.;	

priemonėmis; – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nesugeba žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – veikdamas sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; – nepasakoja arba pasakoja labai skurdžiai apie aplinkos vaizdus; – smulkmeniškai klausinėja apie aplinkos vaizdus; – aplinkos daiktus tyrinėja liestamas; – nemėgdžioja aplinkos garsų; – nekreipia dėmesio į garsinius aplinkos signalus; – nesidomi paukščių, gyvūnų skleidžiamais garsais.	– dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, ypač žaidimo metu; – žino apie kai kuriuos daiktus, reiškinius daugiau negu bendraamžiai (pvz., apie dinosaurus); – vaizduotėje susikuria draugų, apie juos pasakoja; – paklaustas tikslios informacijos (pvz., kur dirba tėvelis), jos nežinodamas mėgina atsakyti aptakiai: „Jis važiuoja ilgai į darbą, ten yra daug darbininkų, daug uždirba, man nupirko riedučius...“ ir pan.; – aplinką tyrinėja įsiklausydamas, gilinasi į tai, ką apie aplinką kalba aplinkiniai.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Lankytės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan. • Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius. • Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle. • Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą. • Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus). • Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas.	

7.3.2. Skaičiavimas ir matavimas

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. Skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Matavimas – tai vaiko pažinties su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis, daikto dydžio, dydžių santykio suvokimo, vaiko orientavimosi laike ir erdvėje. Ikimokykliniame amžiuje svarbu sukaupti pakankamai matematinės veiklos patirties, kurią vėliau būtų galima panaudoti taikant, įprasminant, palyginant, apibendrinant vaiko vis didėjančią supratimą apie skaičius ir skaičiavimus.

Skaičiavimo srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį;
- gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas.

Matavimo srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą;
- gebėjimas matuoti;
- daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas, laiko tėkmės suvokimas.

Vertybnė nuostata: Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminis gebėjimas: . Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	Skaičiavimas - Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). Matavimas - Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Norą dar pažaisti išreiškia ir veiksmais (ima suaugusįjį už rankos ir tempia ar pats šliaužia ten, kur žaislas prieš tai jau buvo pasirodęs). Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėstom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką.	- Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynės“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika (pvz., pritariant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepritariant – papurtyti galvą, susiraukti). - Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. - Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.
2-asis	Skaičiavimas - Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). Matavimas - Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.	Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištisia rankytes į šonus. Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį.	- Klausytis ir teatralizuoti žaidinimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštkus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštkai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną). - Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visaip eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes,

2-asis			pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.
3-asis	Skaičiavimas • Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. • Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. Matavimas • Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. • Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir prade - da vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan	Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz., iš kė - dučių sustato traukinuką). Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslėlių yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visaip bandydamas suranda reikiamą dėlionės detalę. Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau.	• Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan. • Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“). • Vartyti knygeles, kuriose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus. • Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan.
3 -6 metai			
4-asis	Skaičiavimas • Pradedą skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. • Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). Matavimas • Atpažįsta ir	Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Dėlioja dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis. Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“ (pvz., sako: Aš atėjau į darželį pirmas, o tu – po manęs!“).	• Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino. • Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi (pvz., miškučiai iš pasakos „Du godūs miškučiai“ gali dalytis iš popieriaus iškirptą sūrį).

4-asis	atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. • Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. • Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. • Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gaba liukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą detalės detalę; iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. Pridėdamas vieną šiaudę - lį prie kito, nustato, kuris šiaudelis iš trijų yra vidutinio dydžio ir jį padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Paklaustas apie kambario ilgį, išmatuoja jį žingsniais; išrikiuoja daiktus nuo mažiausio iki didžiausio. Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasa - ko, kad žiema ateis po to, kai nuo medžių nukris lapai.	• Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus kaip: „panašus į Rubiko kubą“, „apvalus kaip kamuolys“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio. Leisti vaikui manipuluoti daiktais, stebėti kaip komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūlyti žaisti lego • Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus. • Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“). • Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius.
5-asis	Skaičiavimas • Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“ • Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasi - kartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai	Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. Nuspalvina dryžiukais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviruoja stalą. Su -	• Prieš pradėdant žaisti stalo žaidimą, paklausti vaikų, ar visi žaidėjai paėmė reikiamą kortelių skaičių. Skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan. • Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du

5-asis	laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. Matavimas • Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiski - riančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. • Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. • Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. • Pradedama suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.	veria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampus ir kvadratus. Išklauses pasakos, kurioje du–trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“ Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampus viena, o stačiakampus – kita spalva. Serviruoja stalą. Surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. Balansu samprotauja, kad tėtis yra aukštesnis už vaiką, du obuoliai yra beveik tokios pat masės (tiek pat sveria) ir pan. „Rašo“ laišką Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalu, įropoja į kalniuką, užlipa ant suoliuko. • Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtoju laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku.	trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimas, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai. • Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampus, stačiakampus. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. • Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matavimą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kaupti tvermės dėsniui suvokti reikalingą patyrimą (pvz., plastilino gabaliukui suteikti vis kitą formą). • Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“). • Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę.
--------	---	--	--

6-asis	Skaičiavimas • Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. • Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. Matavimas • Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. • Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus gali sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.) • Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. • Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų	Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dviejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę. Pasako, kad mamos karoliai suverti iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulėapvali. Atrenka vienodus lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. Norėdamas sužinoti, kuriai lazdelei – ilgai ir plonai ar trumpai ir storai – buvo sunaudota daugiau plastilino, abi lazdeles ar vieną jų transformuoja į formą, kuri leistų jas kaip nors palyginti. Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti. Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz., randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje. Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius	• Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmokti. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, dalomąją medžiagą, taip pat veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuotis svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. • Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui). • Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos, kuria vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus sekų sudarymo būdus. • Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras. • Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Pasiūlyti veiklą, formuojančią supratimą apie tvermės dėsni (pvz., sudaryti sąlygas eksperimentuojant atrasti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse). Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Siūlyti žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgytų
--------	--	--	---

6-asis	(kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).	gamtoje, atliekamus darbus; pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus.	supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.). • Žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Skatinti dažniau vartoti savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus.
--------	---	---	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– neprisimena daiktų eiliškumo; – nesuvokia, kad pakeitus daiktų išdėstymą eilėje, jų skaičius nepasikeičia; – nesuvokia paprastų skaičiaus, laiko erdvės sąvokų: „daug“, „mažai“, „pasidarė daugiau“, „pasidarė mažiau“, „dabar“, „paskui“, „didelis“, „mažas“; – nesuvokia laiko trukmės, nuolat vėluoja; – negeba atlikti praktinių veiksmų, susijusių su daiktų pridėjimu, atėmimu ir išdalijimu; – prastai suvokia kryptį (pvz., „į kairę“, „į dešinę“, „pirmyn“, „atgal“); – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nežino svarbiausios informacijos apie save; – negeba rūšiuoti daiktų į grupes; – nesupranta, kaip žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; – prastai skiria kairę ir dešinę puses; – painioja svarbiausias erdvines sąvokas „už“, „prieš“, „viduje“, „ant“, kt.; – sunkiai sudėlioja mozaiką, dėlionę; – nesupranta, kaip žaisti žaidimus, kur reikia rūšiuoti, grupuoti; – susiduria su sunkumais lygindamas daiktus pagal dydį, formą; – lėtai vykdo žodinius nurodymus, susijusius su sekos nustatymu.	– dažniau klausia apie dienotvarkę, pvz., „ar jau valgysim?“ ir pan.; – dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, žaisdamas žaidimus, susijusius su kiekiu ar skaičiaus suvokimu; – labiau mėgsta žaidimus, kur reikia atspėti, pavaizduoti; – supranta, kad dažnai praranda laiko pojūtį, todėl klausinėja: „Ar jau?“ „Kada?“

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan.
- Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas.
- Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką.
- Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematines sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.).
 - Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“, „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan.
- Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais.
- Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsiu ant stalo, geltonus – po stalu.“)
- Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruoštis valgyti).
- Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.).
- Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.).
- Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampiu“).

7.3.3. Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis aplinka;
- tyrinėjimas naudojant pojūčius;
- atrastų, sužintotų dalykų aptarimas

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai.			
1-asis	• Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. • Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais,	Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai. Juda, kartoja judesius, praktikuoja.	• Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikiui sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti

1-asis	garsais).		daikto link, jį pasiekti, paragauti. • Vaikus pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. • Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. • Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
2-asis	• Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. • Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.	• Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. • Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. • Sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko, priimti sprendimus. • Mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.
3-asis	• Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.	Skaičiuoja, dēlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.	• Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. • Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti

3-asis			paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. • Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. • Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.
3 - 6 metai			
4-asis	• Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. • Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).	Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mie - liau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugu - siesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.	• Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. • Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti nau - jus sprendimo kelius.
5-asis	• Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). • Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). • Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. • Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus	Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškin - ti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atlieka - mi bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir sam - protauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna.	• Skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. • Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz. į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai. • Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. • Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį

	pastebėjimus.		
6-asis	• Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. • Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. • Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. • Aktyviai tyrinėjami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybės išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). • Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradimai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. • Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų.	Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje. Domisi gamtos reiškinių, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktus, gyvūnus, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria.	• Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. • Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. • Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. • Grupėje turėti mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėti, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis. • Skatinti, kad vaikai patys ieškotų atsakymų į iškilius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– mažai domisi aplinkiniais daiktais, žmonėmis, įvykiais, jų nestebi; – dėmesį į objektą sutelkia 2–3 kartus trumpesnę laiką nei bendraamžiai; – pasyviai sutinka su pasiūlyta veikla, pasižymi	– turi vieną pamėgtą daiktą, apie jį žino daug, juo domisi (pvz., apie gaisrines mašinas ar pan.); – susidomi daiktu, jei šis ryškus, spalvingas, neįprastas; – kartais pastebi daiktus, jų detales, kurių

menka motyvacija veikti; – neturi išreikštų interesų ar pomėgių arba turi tik vieną, ties kuriuo yra pernelyg įstrigęs; – nerodo iniciatyvos išardyti daiktą, pažiūrėti, kas viduje, iš ko jis padarytas; – nesidžiaugia, atradęs ką nors naujo; – pernelyg laikosi įprastų veiksmų tvarkos, tų pačių daiktų, neeksperimentuoja (pvz., visada geria iš to paties puoduko, piešia ta pačia spalva).	nepastebi kiti vaikai.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai. • Mokykite vaiką orientotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai. • Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą. • Stenkitės nusivesti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais. • Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą). • Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spėlionės (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?). • Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus). • Žaiskite slėpynių žaidimus – slėpkite daiktus, drąsinkite ieškoti, atrasti. • Girkite už pastangas, paieškas, ne tik už rezultatą. • Mokykite vaiką atrasti, kas jam patinka, ir tuo užsiimti.	

7.3.4. Problemų sprendimas

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkiams, sudėtingoms užduotims ar sunkumams spręsti. Mokymąsi spręsti problemas gali paskatinti ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, kurie stebi, klausosi vaiko ir užduoda atvirus klausimus: „O jei pabandysi taip?“ „O kas bus, jeigu?..“ „Ar galima tai padaryti kitaip?..“

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: • problemų atpažinimas, įžvelgimas; • sprendimų, išiečių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas; • mokymasis įveikti nesėkmes.			
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išiečių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti. Esminis gebėjimas. . Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.			
Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. • Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio	Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas	• Padrąsinti savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai pasiseka susidoroti su kliūtimi. Parodyti naujų veiksmų sunkumui įveikti. • Kai vaikas bando atlikti tai, ko padaryti dar negali, padėti jam.

	vaiko pagalbos.	suaugusįjį.	Jeigu bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.
2-asis	- Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. - Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia.	- Drąsinti: „Tau pavyks!“ „Na, dar kartą!“ - Rodyti būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. - Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes. - Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.
3-asis	- Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. - Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau. Gauda metamą kamuolį. Jo nepagauna vieną, antrą, trečią kartą. Tada sako: – Aš nenoliu gaudyt.	- Skatinti imtis pagal galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti. - Kai kas nors nepasiseka arba jei prašo padėti, klausti paties vaiko: – Ką dar galima padaryti? – Kaip kitaip galima padaryti? Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų.
3 – 6 metai			
4-asis	- Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. - Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. - Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisėkus prašo suaugusiojo pagalbos.	Vaikas pažiūri į dėlionę ir sako: – Čia bus sunku. Tokios dar nedariau. Arba sako: „Aš tai padarysiu“ ir bando tol, kol pavyksta arba sugalvoja kitaip. Vaikams trūksta mašinėlių lenktynėms organizuoti. Jie kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	- Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus. - Susidūrus su problema, skatinti prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus taikė anksčiau. - Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos. - Padėti įveikti sunkumus, tariantis kartu su vaikais, padedant jiems apmąstyti svarbiausius problemų sprendimo etapus.

5-asis	• Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. • Ieško tinkamų sprendimų, tariausi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. • Nepasisiekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.	Imasi kurti darbėlį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. Bandė nutapyti paveikslą, bet nepavyko. Vaikas samprotauja: „Nieko, nutapysiu kitą.“	• Siūlyti sudėtingos veiklos, drąsinti imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. • Skaityti kūrinį apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. • Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
6-asis	• Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. • Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariausi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. • Nepasisiekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas. Bando iš popieriaus išlankstyti lėktuvėlį. Iš pradžių lanksto, kiek prisimena. Po to paima draugo padarytą lėktuvėlį, jį apžiūrinėja ir bando išlankstyti. Nepavykus paprašo draugo, kad jam parodytų, kaip lankstyti.	• Užduoti atvirusius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: – Kas atsitiko? – Kaip tu jautiesi? – Kaip jaučiasi kiti? • Susidūrus su problema, klausti: – Ką tu darei? – Ar tai padėjo įveikti problemą? – Ką dar galima daryti? – Ar tai padės įveikti problemą? • Siūlyti probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų patys.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– neatpažįsta problemos, su kuria susidūrė; – negeba pasakyti, kas yra ne taip, neveikia, blogai ar pan.; – nusimena, susidūręs su problema, bet	– dažnai klausia: „Ar gerai darau?“ „Ar taip?“ „Ką toliau daryti?“ ir pan.; – susidūręs su sunkumais, prašo pagalbos; – stebi, ką daro kiti vaikai probleminėse

nesistengia jos spręsti; – nedrįsta imtis nežinomos veiklos; – iškilus sunkumams neklausia, kaip juos įveikti; – spręsdama(-s) problemą, nesugeba suplanuoti veiksmų; – neatpažįsta, kad problema jau išspręsta.	situacijose, kopijuoja elgesį.
Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams • Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“). • Skatinkite ieškoti informacijos, įspėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klįjai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klįjus?“). • Drąsinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“). • Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klįjais?“). • Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti. • Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuokite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan. • Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą.	

7.3.5. Mokėjimas mokytis

Mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras mokytis, atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą. Svarbu išgirsti, kai vaikai klausia, ir skatinti, kad patys stengtųsi rasti atsakymus, padėti, kai pagalbos tikrai reikia. Vaikams turi būti laisvai prieinami įvairūs buityje naudojami prietaisai, gamtinė medžiaga, vaikiškos knygos, enciklopedijos, skaitmeninės technologijos, internetas.

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja: • numatymas, ko nori išmokti; • aktyvus mokymasis; • gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.			
Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko. Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.			
Žingsniai	Ugdymo(si) pasiekimai	Vaikų veiklos	Suaugusių ugdymo gairės
1,5 – 3 metai			
1-asis	• Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius. Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką,	• Palaikyti priežiūros tvarką kuri sudaro galimybes žaidybinei sąveikai. • Kalbinti kūdikį, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. • Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbėtis su juo,

		barškina, daužo.	rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. • Parūpinti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.
2-asis	- Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. - Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos. Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko. Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti.	- Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. - Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti: – Tu nori paimti smėlio formelę ir iškepti pyragą? Jei reikia, padėti įgyvendinti. - Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. - Leisti žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausti, skatinti, džiaugtis tuo, ko išmoko, jų mažais atradimais. - Žaislai ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.
3-asis	- Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. - Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. - Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	Žino, kad paspaudus dėžutės dangtelį, iššoka varlytė. Daug kartų kartoja veiksmą, krykštaudamas, kai sulaukia rezultato. Nustemba, apžiūrinėja dėžutę, jeigu varlytė neiššoka. Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri, kas įvyksta. Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų,	- Atkreipti dėmesį į ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas mokytis. - Padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. - Leisti patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. - Drąsinti inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingas ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Pvz., šluota šluojamas takelis, o šlapią šluoste valoma siena. - Kartu su vaiku pasidžiaugti

		veiksmų. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.	tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisiegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.
3- 6 metai			
4-asis	• Pasako, parodo, ką nori išmokti. • Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. • Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Paėmęs žirklutes ir neatkirpęs popieriaus, auklėtojai sako: „Man napavyko“ ir tiesia rankutes, kad auklėtojas jį pamokyti. Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėlionės, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti. Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę.	• Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori. • Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrašinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. • Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5-asis	• Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. • Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. • Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...	Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų. Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus. Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją.	• Drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą. • Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką. • Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.
6-asis	• Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. • Drąsiai ieško atsakymų į	Pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką. Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų.	• Pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti. • Leisti, siūlyti naudotis imitaciniais žaidimais tinkamomis priemonėmis (pvz.,

6-asis	klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. • Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. • Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiųsias kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti. Sako, kad darbėlį padarė, žiūrėdamas į darbėlių knygos paveikslėlius.	spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvas, šluotos, tuščios dėžės, liniuotės, stiklinės). • Sudaryti sąlygas žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes • Supažindinti enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis. • Kalbėtis ne tik apie tai, ką jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip mokosi, kaip dar galima mokytis.
--------	---	--	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
– tik trumpam (2–3 kartus trumpiau nei bendraamžiai) sutelkia dėmesį į atliekamą veiklą; – ypač judrus, nenustygs vietoje; – susiduria su sunkumais kopijuodami kitų vaikų veiksmus, elgesį, kalbėjimą; – vengia žaidimų, reikalaujančių įsiminti ir atgaminti informaciją; – nuolat kartoja tas pačias klaidas net pakartotinai paaiškinus; – blogai išgirsta instrukciją, todėl jos nesupranta ir užduotį atlieka savaip; – mažai domisi knygelėmis, paveikslėliais; – neklausinėja, norėdamas sužinoti daugiau; – nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose; – sutikęs kliūtį veikloje, neieško jos įveikimo būdų (meta žaidimą, pasišalina); – menkai tyrinėja aplinką, naujus daiktus, jais nesidomi, nemanipuliuoja norėdamas iširti; – išmokto veiksmo (veiklos) negali pakartoti su kitais daiktais ar (ir) kitomis sąlygomis; – nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose; – nepastebi, kad sėkmingai atliko veiksmą ar užbaigė veiklą (negeba įvertinti veiklos rezultato); – mažai klausia apie veiklos, reiškinio, daikto paskirtį, prigimtį, veikimo būdą; – dalyvaudamas kūrybiniuose žaidimuose laikosi	– ieško kūrybinių žaidimų, kur gali improvizuoti; – stebi kitų vaikų elgesį, stengiasi mėgdžioti; – mėgina įsiminti ir taikyti tą pačią procedūrą, atlikdamas kitą veiksmą.

įprastų, gerai žinomų veiksmų sekos, mėgdžioja kitus;
– kalbėdamas retai pasako, ką veiks toliau, kaip tai darys;
– nemoka panaudoti gautos informacijos savo veikloje;
– negeba savarankiškai planuoti veiklos.

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir tėvams

- Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai.
- Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį.
- Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.
- Perskaitę pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti.
- Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytūsi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais.
- Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlionę, konstruojant ir pan.
- Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti.
- Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą.
- Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį.
- Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus).

8. UGDYMO PASIEKIMAI, JŲ VERTINIMAS

8.1. Vertinimo paskirtis

Vaiko pasiekimų vertinimas – neatsiejama kokybiško ugdymo(si) proceso dalis, nuolatinis informacijos apie vaiko ugdymo(si) pasiekimus bei daromą pažangą, atskirais amžiaus tarpsniais, kaupimas, interpretavimas ir apibendrinimas.

Vertinimo paskirtis - galimybė sekti vaiko pažangą, pasiekimus ir planuoti vaiko, vaikų grupės ugdymo(si) veiklą, informuoti tėvus. Vertinant išryškėja, kuriems vaikams gali prireikti individualios ar papildomos pagalbos.

8.2. Vaiko pasiekimų vertinimo procesas

Vertinimas - nuolatinis procesas, kuris vyksta pastoviai. Auklėtojos vaikus stebi visą laiką. Turint aiškų tikslą pasižymima, ar vaikas įgijo tam tikrų įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų .

Vaiko pasiekimus vertina pradėjus lankyti lopšelio ar darželio grupę, o toliau - du kartus metuose: rugsėjo ir gegužės mėnesį. Kai vaiko raida kelia abejonių, vertinime dalyvauja įstaigos Vaiko gerovės komisija, logopedas, psichologas.

Su vaiko pažanga ir pasiekimais, tėvai supažindinami individualiai diskutuojant, analizuojant Vaiko pasiekimų aplanką. Pedagogas apibendrina vaiko pasiekimus, aptaria su tėvais, išryškindamas sėkmę, pasidžiaugia ypatingais pasiekimais.

Grupės pasiekimai pristatomi tėvų susirinkimų metu.

Ugdymo pasiekimų vertintojai: vaikai, pedagogai, logopedas, tėvai, psichologas, įstaigos vadovai.

Ugdymosi pasiekimų vertinimo metodai, būdai:

- Stebėjimas;
- Pokalbis, interviu;
- Vaiko veiklos ir kūrybos produktų analizė;

Ugdymo(si) pasiekimų vertinimo metodus parenka pedagogas.

8.3. Duomenų apie vaiko pasiekimus fiksavimas ir kaupimas

Informacija apie vaiko daromą pažangą fiksuojama ir kaupiama pasitelkiant vaizdo kamerą, fotoaparatus vaiko veiksenuoms, elgesiui ar kūrybinės veiklos darbams fiksuoti, diktofonas vaiko kalbos, minčių raiškos fiksavimui. Duomenys kaupiami „Vaiko pasiekimų aplanke“.

Aplanko turinys:

- duomenys apie vaiką: vardas, pavardė, amžius, ar lankė ikimokyklinio ugdymo įstaigą, kiek laiko lankė, anketos, užpildytos tėvų, globėjų, kitų specialistų (apie vaiko individualumą, pomėgius, gebėjimus ir kt.),
- vaikų kūrybiniai darbai (dailės ar rankų darbai, vaikų sukurti pasakojimai, eilėraščiai, įvairių statinių nuotraukos ir kt.) ir trumpi jų komentarai,
- aktualios, tikslingos, integruotos vaiko veiklos, elgsenos pavyzdžiai, iliustruojantys vaiko pasiekimus (vaikų darbai, nuotraukos, filmuota medžiaga, garso medžiaga su komentarais),
- vaiko pasiekimų apibendrinamasis aprašas (priedas Nr.1),
- vaiko pasiekimų linijinė (priedas Nr.2) ir stulpelinė (priedas Nr.2a) diagrama;
- grupės vertinimas (priedas Nr.3)

- kita (pavyzdžiui, su vaiko ugdymu susijusių ugdytojų ar kitų specialistų komentarai, pastebėjimai, kt).

NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Ikimokyklinio ugdymo Metodinės rekomendacijos, Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
2. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų vertinimas. Švietimo aprūpinimo centras, 2016.
3. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. ŠAC, 2006.
4. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Ikimokyklinis amžius. V., 2004.
5. Dodge, T. D., Colker, J. L., Heroman, C. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas, 2002.
6. Ankstyvojo ugdymo vadovas: tėvams, globėjams, pedagogams: vaikas iki trejų metų, sud. O. Monkevičienė, Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
7. Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų. (1997). Knyga auklėtojai
8. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Knyga auklėtojai. Lietus, 1997
9. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa 2014 V., Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
10. N. L. Gage, D. C. Berliner (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera.
11. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Prieiga internetu: <http://www.sac.smm.lt>
12. Žukauskienė, R. (1996). Raidos psichologija.
13. Szarkowicz, D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje, 2011.
14. Verseckienė O, Marcinkas F., ir kt. Po tėviškės dangum. Etninio ugdymo gairės. 1995.
15. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa ir metodinės rekomendacijos. VšĮ "Fotoreporterų gildija, V., 2003.
16. Lietuvos higienos norma HN 75:2002 "Ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Higienos normos ir taisyklės". Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. kovo 4 d. įsakymas Nr.102
17. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija, 1989.
18. Vaikų teisių konvencija. Lietuvos nacionalinis UNICEF komitetas. 2000.

Programos atnaujinimo darbo grupė: Dalia Banaitienė (grupės vadovė), Jolita Jarmolovič, Roma Blažaitienė, Nijolė Dragūnaitė, Milda Marija Rakutienė, Ernesta Karaciejienė

Siūlymus teikė: auklėtojos Genovaitė Kostinienė, Viktorija Burokienė, Ilona Masevič, meninio ugdymo pedagogė Gražina Stričkienė, logopedė Laura Banaitytė.

Programos projektą svarstė ir pritarė Mokytojų taryba. Posėdžio protokolas 2017-04-10 Nr. MT-2

SUDERINTA